

21e JAARGANG No. 13 15 FEBRUARI 1977 — f 2,35

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

Parang Tritis en Tempo Doeloe

Eind vorig jaar, met Kerst, kwam dochter Michèle weer met vakantie naar Indonesia. Natuurlijk meteen op de motor geklommen en heerlijk een veertien dagen in "mijn" zalige Vorstenlanden rond gereden. Als basis gebruikte ik, zoals meestal, Yogya. Moet wel, want dat is ook de enige plaats op Java waar motoren te huur zijn. En Yogya is een prachtige stad voor dit soort vakanties.

Ligt vrij centraal temidden van allerlei touristische bezienswaardigheden plus dat het een redelijk grote stad is waar toch nog erg veel te koop, te zien en te beleven is.

Eén van die trips die ik vanuit Yogya maakte bijvoorbeeld was naar de kust, naar Parang Tritis, zo'n 30 km ten zuiden van Yogya. Een heel bijzonder en merkwaardig kampongkje hoor.

Parang Tritis is ten eerste belangrijk omdat het de plaats van Njai Loro Kidoel is voor de Midden Javaan, maar ook is het zo bezienswaardig omdat het de enige plek op Java is waar duinen zijn! Hoewel ze wat donkerder van kleur zijn dan die in de buurt van Scheveningen. En dat is toch wel erg grappig hoor, om duinen te zien tussen de klapperbomen en sawahs.

Drie jaar geleden kwam ik er voor het eerst. Toen was het nog een echt onontdekt gehuchtje, alleen één keer per jaar erg belangrijk voor de Javaan die toevallig in de legende van de Koningin geloofde. (Want alleen met de Sekatèn wordt er dan een offertocht gemaakt naar de kust).

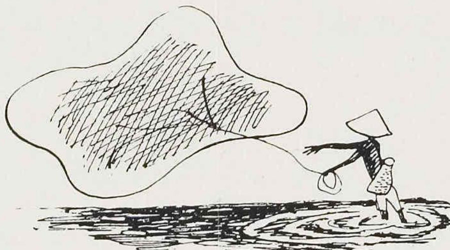
Drie jaar geleden was Parang Tritis dus "niks". Grote bergen zand met een laaiend gloeiende zon erboven. Met verder een tiental piepkleine armoedige goeboekjes van garnalenvissertjes die eindeloos dat strand heen en weer liepen om een karig toespijsje te vangen voor hun hapje rijst.

Maar ik kon gewoon mijn ogen deze laatste keer niet geloven! Parang Tritis was in deze drie jaar in een toeristisch hippie-oord veranderd! Die paar armzalige hutjes waren er niet meer. Er stond nu een fors aantal goed en stevig opgetrokken houten huisjes, restaurantjes, pasangrahantjes enz.!! Plus natuurlijk de nodige relaxende wereldreizigers.

Drie jaar geleden trok mijn gezelschapje heel verlegen van huisje tot huisje om te vragen of men soms ook eten en/of drinken verkocht...... Omdat we helemaal niets bij ons hadden En ditmaal...... voor elk huisje stond wel een mans- of vrouwspersoon en paaide je dat het een lieve lust was, met het opdreunen van het hele menu plus alle andere geneugten die er in zijn/haar toko te halen waren!

O ja...... dát is dus vooruitgang!

Jammer genoeg is een ander teken van vooruitgang ook dat gètèkje over de kali Opak plus de tocht erna. Je kan nl. ook met de bus naar dit strand Je pakt hem tot Krètèk, want verder gaat hij niet. Daar moet je dus uit

steekt de Kali Opak met dat vlotje over en dan sta je aan de andere oever. Maar dan is het toch nog altijd zo'n 5 kilometer naar het strand. En dan is er geen vervoer meer. Ten minste...... je moet of een sadootje nemen of de fiets. (Of, als je niet moe bent, lopen.)

Die tekenen van vooruitgang? Vroeger betaalde je een habbekrats voor dat overtochtje, want eigenlijk is dat niks. Het water staat maar een 30 cm hoor, dus toch wel hoog genoeg om natte voeten te krijgen, helaas......!

Maar tegenwoordig betaalt men 200 roepiah voor die oversteek. Ik protesteerde eerst heftig want ik dacht dat men weer een zeer speciale "touristenprijs" berekende...... maar kwam toch maar ook over de brug met die som toen ik zag dat "iedereen" zoveel moest schokken. (......vooruitgang, tsk, tsk, tsk!) Drie jaar geleden, toen het nog "gewoon" was, kon je daarna kiezen tussen een "dure" tocht naar het strand per sado, maar je kon ook de goedkopere fiets nemen. Er stonden dan namelijk wat ondernemende jongetjes klaar met hun ouwe fietsje om je naar het strand te gontjèng voor een paar zilverlingen...... Maar nu...... is het net zoals in Jakarta. Waar men ook al de trouwe fiets heeft afgeschaft vanwege "stand". (Ja toch? Mensen van stand rijden immers "minstens" in een paard-met-wagen? Ik had eens een Holl. journalist op bezoek in Jakarta. Liet hem de stad zien. En toen we in een buurt met veel sadootjes kwamen vroeg hij me of dit nu een "buurt van stand" was. Hoezo dan? vroeg ik. Nou ja, houden die lui hier niet allemaal een paard-met-wagen er op na? zei de journalist toen......!)

Maar goed dus, vanwege de snel oprukkende vooruitgang had men ook hier dus de fiets maar afgeschaft...... jammer eigenlijk. Want die laatste vijf kilometer achter op die bagage-drager...... je rammelde echt zo lekker helemaal kapot op die kronkelende kampongweggetjes. En juist als je dacht: Nou knal ik uit mekaar!...... kwam het verlossende strand......

ROGIER

BETAAL PER GIRO
NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO MAKKELIJKER !

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 13

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.

Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,50; halfj. *f* 23,—; jaar *f* 46,—. Abt. Europa: jaar *f* 46,—.
Buiten Europa: jaar *f* 54,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 94,—; Indonesië *f* 78,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 78,—; Canada en Ver. Staten *f* 66,—; Maleisië, Singapore en India *f* 78,—; Suriname en Antillen *f* 66,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Door gebrek aan tijd kwam de voordracht van Hein Buitenweg tijdens onze receptie in verdrukking. Met dankbaarheid aan de schrijver en tot genoegen van alle TT-lezers, drukken we het hiernaast af.

TONG-TONG

Vertrouwde stem, de tong-tong in de nacht
Als wij als kind de slaap niet konden vatten
Of wakker schrokken uit een bange droom,
Vreemde geluiden uit de manggaboom
Of op de lotèng rauw gekrijs van ratten,
Angstig in 't donker als 't lampje aan de wand,
De lampoe témplèk eens was uitgebrand.
Vertrouwde stem, ook in dít land
Door ons die uit het Oosten komen
Zij het ook minder luid vernomen
Dan soms voor amok of voor brand,
Maar wijs en troostend voor wie eenzaam waren,
Die steeds de band wist te bewaren
Die ons aan ons verleden bindt.
Zo blijft ons Tjalie's Tong-Tong binden
Al is hij uit dit aards bestaan
Te vroeg nog van ons heengegaan
Zijn lieve vrouw, zijn beste vrinden
Wisten tesaam de weg te vinden
Om in zijn voetspoor voort te gaan.

Laat ons in dankbaarheid gedenken
Wat Tjalie ons heeft willen schenken
Aan schoonheid uit zijn rijke geest,
Hoe hij tot aan zijn laatste stonde
Ons als een vader is geweest.

H.B.

Bloemen voor Tong Tong

(een kleine greep uit de talrijke gelukwensen die wij van onze lezers mochten ontvangen)

Hartelijke gelukwensen aan samenstellers en medewerkers en -werksters van Tong Tong en met een stille groet aan zijn oprichter Tjalie Robinson.
Ergens op een kalender las ik eens: "Het geheim van succes ligt in het doorzettingsvermogen", en dit is "het geheim" van Tong Tong!
Op naar de volgende 20 jaren!

Mw. C. Diedrich-van Rijn

Van harte gelukgewenst met het jubileum van ons blad, c.q. uw blad. Wat is 't fijn voor ons, Indische mensen, om nog een ding te hebben, dat helemaal van ons is!

P. de Mooij-Regensburg

Wat staat in Tong Tong is geen
Omong Kosong!
Alles: waar gebeurd, toelèn!
En al 20 jaar lang, hoe kèn!
Poekoel teroes en salamat djalan!

P. Jüch-Arnold

Sincere Congratulations, the best wishes too, Not just today, or tomorrow, but always just for you!
And for all the workers who make your magazine the best in the world.

Emiel en Gerda Ondang

God zegene de redactie voor het geluk dat u steeds in onze harten heeft gebracht en nog vele, vele jaren zult brengen.

Frans en Rosalie Grooss

Twintig jaar is een lange tijd voor zo'n klein tijdschrift van zo'n kleine groep mensen, her en derwaarts verstrooid over de aardbol, maar vast verbonden door een verleden dat onuitwisbaar in onze harten staat geschreven. Wij blijven trouw aan onze idealen voor een betere wereld met meer menselijkheid en liefde ook voor de natuur om ons heen. Moge Tong Tong dit nog in lengte van jaren blijven doen. Poekoel Teroes.
Dit is de innige wens van

Jeanne en Frits Weyrich

"En als je dan terugziet op die tijd van moeizaam begin, dan wordt het mij warm om het hart van dankbaarheid, dat ons aller Tong Tong er is gekomen en nog is en dat we Tjalie bij ons mochten hebben om dit wonder tot stand te brengen: een traît d'union door lief en leed voor een levensgroep van mensen, die op welke wijze ook, bij elkaar horen en als laatste vertegenwoordigers ervan, door Tong Tong in staat zijn/worden gesteld de laatste glimpen van geluk en licht te kunnen opvangen uit de blijde dagen van "toen froeher", als iets kostbaars in het huidige harde bestaan van die groep. Moge u en de uwen en wij allen uit Indië Tong Tong nog heel lang behouden."

Ch. N. van de Wall

Hartelijke felicitaties en de allerbeste wensen voor een komend aantal van 20 jaar.

Fam. J. Hilgers

.... On all the happiness
You give to others.
Happy Birthday

Jubilerende Tong-Tong,
Ik kom je feliciteren, omdat je al twintig jaar leeft, en de dag van je geboorte op de 5e februari zo groots zal worden herdacht en gevierd.
Met mijn hartelijke dank voor de vreugde en de fijne herinneringen die je mij al jaren lang brengt, gaan mijn warme wensen voor een onafzienbaar lang en een zeer voorspoedig leven voor jou; even lang als er mensen zijn, die jou liefhebben en dat zal dus wel zijn tot aan de jongste dag.
Vandaag maak ik een nieuwe naam voor jou bekend: "Kedjer", dat wordt mijn naam voor jou. Die naam vond ik in een artikel van Plantersvrouw (Jubileumnummer, bldz. 5).
"Een Kedjer", zei haar moeder, "dat betekent bezoek van goede vrienden, of anders brengt de post ons prettig bericht." En doe jij niet allebei? Als jij in huis komt, voorspelt dat prettig nieuws, èn je brengt ons de goede vrienden in je bladzij-vleugels!
Ga zo voort, mijn "Kedjer". Laat ons - zoals Plantersvrouw zegt - jou steeds beschouwen als de vriend, die ons met goede bedoelingen trouw komt bezoeken.
Ga zo voort en vlieg op tijd naar mijn huis, wáár dat ook ooit zal zijn!
Als je er binnen fladdert, mijn "Kedjer", weet ik: Goed nieuws èn goede vrienden.

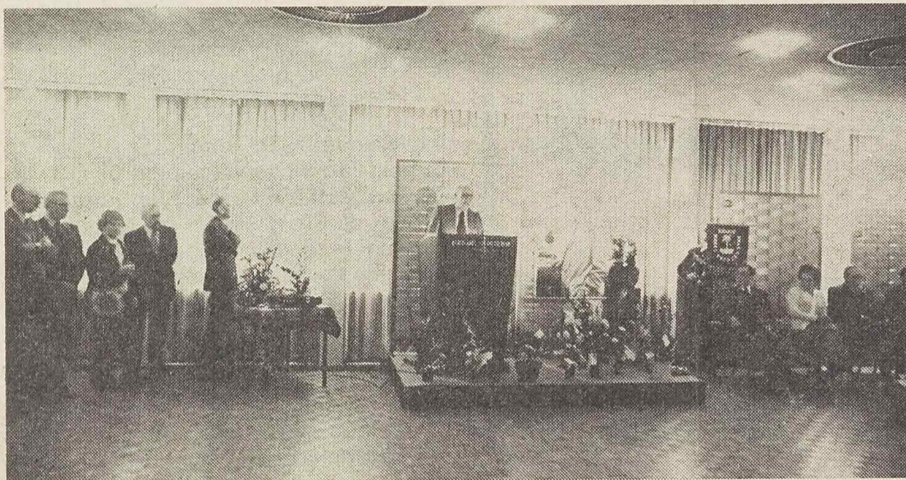
Met grote genegenheid en dank,
een lezeres (U.S.A.)

"Hartelijke gelukwensen bij Tong Tong en graag nog 20 jaar erbij.
Gelukwensen voor U en Uw medewerkers, die T.T. zo'n waardevol blad maken, ook voor totoks als ik met maar acht jaar "Tropenervaring", maar voor wie die jaren geestelijk zo belangrijk zijn geweest.
Daarom ook mijn dankbaarheid aan U allen voor al het werk daaraan.
En boven alles de dankbare en eerbiedige gedachtenis aan Tjalie, die van dit alles de basis is geweest. Zijn overpeinzingen, zo vol echte wijsheid, hebben ook steeds aan mij "gebouwd".

F.K.

Dat we dit hebben mogen meemaken

Het is de eerste keer na onze Selamatan in 1972 in het Amicitiagebouw, ter ere van ons derde lustrum, dat we weer bij elkaar waren. Verdeeld over de gehele middag en avond kwamen ongeveer 1000 abonnees, vrienden en goede relaties van Tong-Tong in het Congresgebouw in Den Haag ons 20-jarig jubileum meevieren. Hoewel de opzet van de selamatan toen veel eenvoudiger, gemoedelijker was, bleek dat de "deftigheid" van het mooie Congresgebouw geen inbreuk kon maken op de sfeer die Indischgasten onder elkaar altijd direct weten te scheppen. Wat misschien een officiële receptie had kunnen worden met stijve handjes en gemeenplaatsen, werd een hartelijke ontmoeting van oude vrienden en kennismaking met tot nog toe onbekende abonnees.

Rob Nieuwenhuys tijdens zijn herdenkings-toespraak.

Handjes en zoentjes geven.....

Rob Nieuwenhuys herdacht op zijn bekende, ongedwongen wijze Tjalie Robinson, zijn ideeën, idealen en werken. Zijn verdiensten als mens, schrijver en vooral Indo. Ongetwijfeld heeft Rob gedachten en gevoelens vertolkt van velen in de zaal. Jenny Heetkamp en Dick Nooy zorgden met het voordragen van gedichten van Willem Brandt voor de juiste "belichting". Jammer dat Hein Buitenwegs ode op rijm door gebrek aan tijd kwam te vervallen maar des te gelukkiger dat die nu in dit nummer een plaats vindt en daardoor ook grotere aandacht krijgt. Bijzondere gasten waren wethouder P. Vink en echtgenote, de Cultureel Attaché Koesnadi Hardjasoemantri en de heer I. F. M. Salim van de Indonesische Ambassade, beiden vergezeld van hun echtgenotes. Wij hadden geen enkele krant of ander publiciteitsmedium uitgenodigd omdat wij dit jubileum als een besloten feest beschouwden.

Bijzondere lof en dank verdient het comité dat deze herdenking heeft georganiseerd en geleid. De heren Doeve, Jacobs, Chavagne en Kanoen zijn ouwe rotten in het vak van feesten organiseren en het kon daarom eigenlijk moeilijk misgaan. Als we hen niet gehad hadden! Maar evengrote waardering verdienen de andere medewerkers: Harry van den Brink, Charly Overbeek Bloem, René Adeboi die tijdens de makanan het muziekje verzorgden zoals wij het uit Indië gewend waren. Onvergetelijke evergreens werden trouwens ook op de dansavond gebracht door het gitaar-trio Herman Jopp, Flip Leidelmeyer en Lucian Boon. Twee oldtimers en een niet old-timer die zo geweldig op elkaar ingespeeld waren en de heerlijkste dansmuziek produceerden, die we in tijden gehoord hebben.

Orient Travel deed tijdens het diner de aardige geste twee retour tickets naar Londen te verloten.

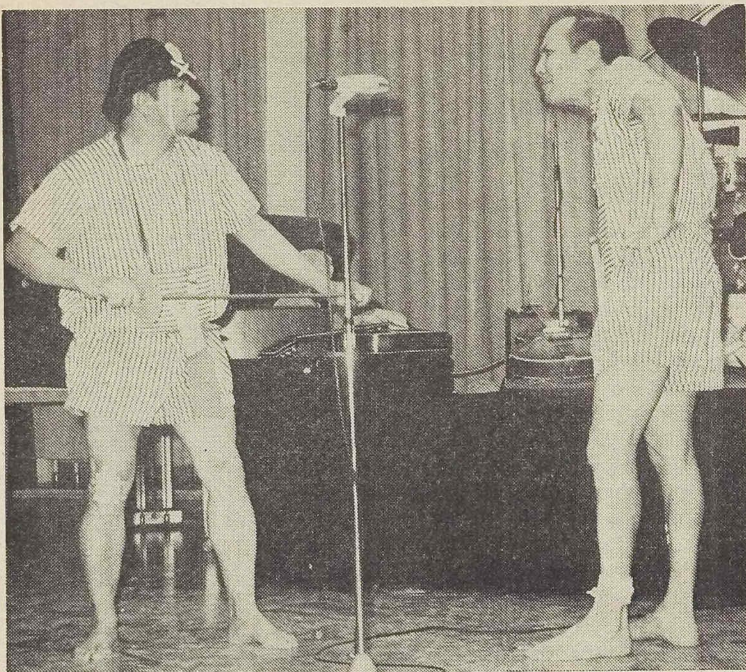
Bert en Chris Simon improviseerden een sketch op een verhaal uit Tjalie's "Ik en Bentiet". Onvervalst petjok zoals alleen de rasechte Bataviaan dat moeiteloos produceert en dat het publiek dubbel deed slaan van de lach. Een heel fraaie Javaanse dans door

Gezellig aan tafel met z'n drie-honderd-en-dertigen!

Harry van de Brink (viool) en Rene Adeboi zorgden voor diner muziek.

Chris Simon (Li) en Bert Simon (Bentiet): "Adoeh! Doormaardoor op stok. Hoe ken oer worden jij!"

Darma Putra en Retnawati in het schitterende duel tussen Tjakil en Srikandi

Retnawati en Darmaputra (Martin Crispijn, Hollandse jongen, geweldig) zang van Anni Cheri, een adembenemende pentjak demonstratie van Hallegraeff, Strij de Regt en Turpijn en een aardige voordracht van Dick Nooy en Jenny Heetkamp waren de ingrediënten voor een gezellig showprogramma. Ten slotte uitstekende Zuid-Amerikaanse en Caraibische muziek van "Stamp and Go" die de dansliefhebbers en -hebsters tot de laatste minuut op de vloer hield. Waarbij opnieuw bewezen werd dat goed dansen bij Indische mensen een gave is, die nooit verleerd kan worden. Het kijken ernaar was al even groot genoegen als het meedoen!
Tot slot wilde ik iets kwijt wat ook anderen ongetwijfeld is opgevallen: hoe charmant, mooi, verzorgd de dames, zonder uitzondering gekleed waren. Hoe perfect soigné de heren, ook de jongeren. Als dit "ouderwets" heet, dan hoop en bid ik, dat wij allen ouderwets mogen blijven tot onze dood toe. Voor de jubilerende Tong-Tong betekende deze feestelijke kleding de grootste hormat die wij mochten ontvangen!
En dan zou ik bijna het belangrijkste vergeten. Op het einde van de receptie kwam iemand van middelbare leeftijd naar me toe met een uitdrukkelijk verzoek: of ik niet wilde vergeten dat er nu een jongere generatie bestaat die net zo denkt, dezelfde idealen als Tong-Tong nastreeft en dit werk zal blijven voortzetten. We hopen het. Als de fakkel 20 jaar lang is doorgegeven, waarom niet nog eens 20 jaar? De aarde draait toch nog zo lang, ondanks alles?

Lilian Ducelle

*

Charly Overbeek Bloem nog altijd Silver King of rhytm and swing.

Jopp, Leidelmeyer en Boon, old memories op de gitaar

Dansen tot middernacht. En toen al.

BOEKBESPREKING

DE 1.000 VAN AMAHEI

Amahei is een vissersplaatsje aan de zuidkust van Ceram. In 1943 besloten de Japanners tot de aanleg van een vliegveld in de omgeving van Amahei. Op 12 april 1943 stond een groep krijgsgevangenen bestaande uit 32 officieren en 968 onderofficieren en minderen in het Xe bataljon te Batavia gereed om "met onbekende bestemming" te vertrekken. De onbekende bestemming bleek Amahei te zijn; de krijgsgevangenen zouden 5½ maand te werk worden gesteld voor de aanleg van het vliegveld. Van de 1024 man zouden er 365 niet terugkeren. Overigens niet na 5½ maand, maar dat hadden de naar Amahei gezonden krijgsgevangenen, paradoxaal als het moge klinken, deels aan zichzelf te wijten. Zij vormden namelijk een eenheid met zulk een voortreffelijk moreel, dat zij, toen het vliegveld bij Amahei gereed was, werden ingezet op een tweetal andere werken van dezelfde aard (Haroekoe en Liang, eveneens in de Molukken) waar grote vertraging in de uitvoering was ontstaan.

Kapitein Korteweg was een der officieren van "De 1.000 van Amahei". Het leek hem na de Japanse capitulatie de moeite waard, de geschiedenis van zijn duizend kameraden vast te leggen in een korte schets van hun 17 maanden durend verblijf in de Molukken. Dit verslag, zo schreef de auteur in zijn 4 febr. 1946 gedateerd stuk, kan "als schablone beschouwd worden voor hetgeen er op andere tijdstippen op andere plaatsen met andere krijgsgevangenen of burgers in interneringskampen gebeurde". Onder dagtekening van 19 maart 1964 verscheen opnieuw een uitgave van kapt. Korteweg's "reisverslag", en nu is opnieuw een thans ook in onze boekhandel verkrijgbare uitgave van "de 1.000 van Amahei" verschenen. Het is een boeiend, levendig geschreven verhaal van de onzegbare misère, maar ook van de geestkracht en het weerstandsvermogen van onze krijgsgevangenen in een barre tijd.

Het verslag van kapt Korteweg is niet alleen een hogelijk te waarderen tribuut aan de geest, die de zwaarste ontberingen wist te overwinnen, het is bovendien uit historisch gezichtspunt een belangrijke bijdrage tot de kennis van hetgeen zich in het verre Indië afspeelde, en als zodanig waard ook te worden gelezen door hen, die Indië niet hebben gekend. Dat is ook duidelijk de bedoeling van de schrijver, maar of hij daarin slagen zal is een open vraag (voor ons).
Het is, naar onze mening, ondanks allerlei verschijnselen die op het tegendeel schijnen te wijzen met de belangstelling in het bijzonder voor het oude Indië toch maar zeer matig gesteld, behalve om met een minimale kennis van zaken (zie de heer Voets) de Indische Nederlanders om de oren te slaan. Men zal ons tegenwerpen dat bijv. de zeer grote belangstelling voor de film over Max Havelaar in een andere richting wijst. Wel, ook in een "heimwee"-bijeenkomst in het HOT in Den Haag trof ons kort geleden de enorme belangstelling van wat zeker geen uitgesproken Indisch-Nederlands publiek was. En tenslotte zou men kunnen aanvoeren de productie aan literatuur of quasi-literatuur over "Indische" zaken, persoonlijkheden en ervaringen. Wij tillen daar niet zwaar aan, in het bijzonder niet aan de aandacht van uitgevers voor dergelijke belletrie. Tegenover het haast overweldigend groot aantal nieuwe uitgaven van Nederlandse en vertaalde buitenlandse auteurs valt namelijk het aantal Indische boeken toch nog vrijwel in het niet, en een onderzoek naar het aandeel van de Indische literatuur in het totaal zou dunkt ons wel eens tot een teleurstellend resultaat kunnen leiden. Wat nu de verklaring kan zijn van de schijnbaar groeiende belangstelling voor Indonesië en Indië mogen de sociologen vaststellen! Toevallige ontmoetingen met Nederlanders die vroeger van toeten noch blazen wisten, als Indië ter sprake kwam, blijken ook nu van toeten noch blazen te weten. Vandaar ons pessimisme!

JHR.

"De 1.000 van Amahei" is een gestencilde bundel. Prijs *f* 5,— + *f* 1,70 porto.

TJALIE SCHREEF . . . .

HET SPREKENDE HOOFD

Het is gewoonweg griezelig hoe vaak figuren uit boeken van grote schrijvers later tot leven komen. Wie "Het Sprekende Hoofd" kent van Edgar Allan Poe, het verhaal van een afgesneden hoofd in een glazen stolp, dat onder chemische en electrische impulsen blijft spreken, zal er zeker vaak aan denken die in de moderne tijd in een verlaten huiskamer in een TV-kastje een hoofd alsmaar hoort dóórkwebbelen, ook al luistert niemand meer.
In feite hebben we alle dagen wel zo'n "zwamneus" van TV ergens in een huiskamer. Pas als we ons de tijd gunnen om zo'n pratend hoofd aandachtig te bekijken, zoals het daar zelfgenoegzaam en overtuigd van zijn gelijk en lekker veilig omdat niemand terugpraat en niemand met tomaten gooit, daar eindeloos aan het dóórzagen is - en pas als je je realiseert hoe dat gebeurt in tienduizenden huiskamers in heel Nederland, onrembaar, effectloos, weerloos en waardeloos, dan treft die "voorspelling" van Poe je des te meer als de aankondiging van een zinloze tijd. Zonder hart. Zonder bloed, maar met monden alleen, die onze hoofden vullen met lege echo's.

T.R.

ERETEKENEN..... FOEI!

In de benedengang van het Provinciehuis van Zuid-Holland in Den Haag wordt een tentoonstelling gehouden onder de titel "Militaria". Daar zijn o.a. te zien vele eretekenen van het voormalig KNIL.

Het spreekt welhaast vanzelf, dat een expositie van militaire eretekenen uit een roemrijk verleden onze pacifisten naar de keel grijpt. Geen wonder dan ook dat twee Statenleden, behorende tot de linkervleugel van ons politiek bestel verzoeken aan de commissaris der Koningin deze "zo snel mogelijk te doen verwijderen". Uit hun vragen blijkt, dat zij het liefst de hele tentoonstelling zouden willen zien verdwijnen, maar alleen ten aanzien van de militaire onderscheidingen vragen zij onmiddellijke actie.
Er is één troost voor wie zich aan deze kleinzielige vragenstellerij ergert: de verwijdering van de symbolen van een groots verleden kan het eeuwig landschap van dat verleden niet veranderen.

JHR.

MISVERSTAND

Tot welke ongewilde situaties onze Logeeradressen-rubriek aanleiding kan geven, blijkt uit het volgende schrijven dat wij uit Indonesië ontvingen: "Gaarne dank ik U voor Uw gewaardeerde bemiddeling om mijn naam in de rubriek Logeeradressen te vermelden.
Ongelukkigerwijze heeft dit geleid tot enkele misverstanden bij vacantiegangers uit Holland, die met pak en zak plotseling voor mijn deur verschenen denkende bij mij onderdak te zullen vinden. Een vermakelijk staaltje daarvan, dat tevens de vèr-strekkende bekendheid van Tong-Tong illustreert, mag ik U niet onthouden.
Op een dag toen ik met mijn gezin voor enkele dagen uitstedig was, hadden twee Duitse studenten zich rustig genesteld in mijn voorgalerij omdat op hun gebel de deur gesloten bleef. Mijn overbuurman aan wie ik de huissleutel voor eventualiteiten in bewaring had gegeven, dit ziende begaf zich naar de jongelui om te vragen wat hun bedoeling was en of ze kennissen van me waren. In een gado-gado taaltje van Duits/Engels vertelden ze lakoniek dat ze mijn naam hadden gelezen in 'n Nederlands blad (natuurlijk bedoeld: Tong-Tong!) bij een Nederlandse familie in Duitsland! Dit werd me in geur en kleur bij mijn thuiskomst door mijn buurman verteld die het tweetal per betja naar een logement had gedirigeerd."

F. H. FRAEYHOVEN

ONDERZOEK LEVENSLOOP OUD-KRIJGSGEVANGENEN

De Oproep in Tong-Tong tot vrijwillige medewerking aan een ZWO-onderzoek onder auspiciën van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, is nu in het stadium van uitwerken en bewerken van de binnengekomen reacties. De lezers van Tong-Tong en een enkel ander blad hebben zodanig gereageerd dat we afzagen van verdere oproepen. Het gaat om een verkennend onderzoek en daarom werd geen nadere ruchtbaarheid aan de oproep gegeven.
Over de vraag hoe en waar de resultaten van het onderzoek gepubliceerd gaan worden zullen we U berichten. Het kan nog geruime tijd duren voordat de publikatie van het omvangrijke documentatie-materiaal mogelijk is. In ieder geval nu reeds: zeer hartelijke dank voor de grote medewerking.

N. BEETS

Indonesisch leren van Tante Koes (VI)

HUISWERK	PEKERJAAN RUMAH
- Hay.	- Hae.
- Hay. Kom binnen.	- Hae, masuk.
- Heb je je stereo al gedaan?	- Kamu sudah mengerjakan soal soal stereo?
- Nog niet. Ik zit nog te ploeteren met mijn Engels. Wat betekent elaborate?	- Belum. Baru repot dengan bahasa Inggris nih. Apa artinya elaborate?
- Ruim of veel.	- Luas atau banyak.
- Decorated?	- Decorated?
- Versierd.	- Dihias.
- Dank je. Klaar. Waar zijn de vraagstukken?	- Makasih. Selesai. Mana soal soalnya stereo?
- Hier. Een gelijkzijdige pyramide T. ABCD, TA = 12 cm. Wordt afgeknot door een gelijkzijdige pyramide T. KLMN, TK = 5 cm. Bereken de verhouding van de inhoud.	- Nih. Sebuah limas beraturan T. ABCD, TA = 12 cm. Dipancung oleh limas beraturan T. KLMN, TK = 5 cm. Hitung perbandingan isi.
- Daar is toch een stelling voor? Wacht, ik zal het voor je opzoeken. Ha, hier is-ie.	- Kan ada rumusnya. Sebentar, saya carikan. Hah, ini dia!
- O ja, ik heb er niet aan gedacht. Is het volgende vraagstuk ook hetzelfde?	- O iya, saya tidak ingat. Soal berikutnya apa juga semacam?
- Min of meer. (letterlijk vertaald = het is niet ver ervandaan)	- Paling paling tidak jauh dari itu.

---

stereometrie = ilmu ukur ruang, maar het woord stereo wordt het meest gebruikt. Makasih = een afkorting van terima kasih. Veel gebruikt door jongelui. Nggak = een afkorting van tidak.

ONZE VRIENDEN

Dit, hieronder zou ik alleen willen zeggen over die oorlog van toen. Verder kan ik er niet over uitweiden want het is alsof het pas gisteren gebeurd is.

Mijn vriend, mijn dode, zeg mij wat
te doen
Wij gaan ten onder, net als toen
Nu vechten wij voor erkenning van
ons leed
Wij de levenden, de strijders van toen
Allen hadden wij één doel, vrijheid
voor allen toen
Nu vechten wij voor u, mijn dode,
voor erkenning net als toen
Laat ons niet alleen met deze strijd
Want eens staan wij weer naast u,
net als toen.

Met dit gedicht wil ik aangeven dat het eigenlijk niet om ons gaat, maar om hen die veel meer rechten hebben op erkenning dan wij, onze gedode vrienden, en niet wij, maar zij hebben recht van spreken als het om erkenning gaat.

J. MAKKINJE

*

DEMASQUE, MAAR NIET VAN EEN MODERATOR

"Niet als moderator van de R.K. Ambtenarenvereniging, maar als medewerker aan het Arka weekblad schrijf ik al jaren impressies over de historie van het beroep en daarin paste ook op een zeker ogenblik een beschouwing over de ambtenaar in koloniale dienst, vooral omdat door de hernieuwde belangstelling voor de vlijmscherpe werken van Couperus in televisie-uitzendingen de aandacht op die figuur is gevestigd.
Het stukje, dat hier is verteld (zie TT van 1 dec. 1976 - Red.) berust op historische feiten naar aanleiding van de verordening 1899 te vinden in de archivalia Instituut van de Tropen, wat vroeger lag in mijn parochie in Amsterdam en waar ik menig gegeven heb gevonden. Het geheel is niet tegen de ambtenaar - de inleiding is in dit opzicht duidelijk - maar om de sfeerbepaling, waar men in die tijd in moest leven en die iedere Nederlander, de ambtenaar, de handelaar, de koopman, de soldaat en noemt U maar op, wel moest ondergaan, niet omdat het uitbuiters waren, maar, omdat de levensstijl van die dagen zo was. Zelfs de missionarissen, die met de beste bedoelingen daarheen gingen, konden er niet aan ontkomen. De missionering in het begin door de wereldheren is daar een duidelijk voorbeeld van. Het is daarom, dat de Jezuiten gebonden aan hun orde dit met goed gevolg hebben overgenomen.
Er is dus geen sprake van een oneerlijke aanval op de ambtenaar, maar alleen van een historische impressie, waarvan U de papieren in het archief en bibliotheek Tropeninstituut Amsterdam nog na kunt gaan."

B. VOETS

Wij hebben geen behoefte in discussie te treden met de heer Voets. Wij willen hem echter gaarne herinneren aan de zegswijze, dat de uitgekiende leugen van het verzwijgen (van de goede kanten van het Nederlands bestuur) de ergste leugen is. Door de venijnige eenzijdigheid van zijn stukje in Arka heeft hij het recht verspeeld om ernstig te worden genomen.

JHR.

*

DE MISSION SACRÉE VAN HET BB

Staat U mij toe nog even terug te komen op Uw artikel "Démasqué van een Moderator" in T.T. van 1-12-'76. Dat schrijfsel van de Zeer Eerwaarde Heer zat mij zó hoog, dat ik er niet over heb kunnen zwijgen, maar links en rechts mijn verontwaardiging heb gespuid en Uw artikel ter inzage heb gezonden aan een oud-Resident uit ons vroeger N.O.I. Ziehier zijn reactie, die U desgewenst in T.T. kunt overnemen.
"Zeer dank ik U voor de toezending van het artikeltje uit Tong-Tong. Ik heb het ook met verontwaardiging gelezen, maar het getuigt van zo een gebrek aan kennis, dat ik geloof met de redactie van Tong-Tong dat het verstandiger is niet te reageren. Welke ambtenaar bedoelt men? Niemand moest ooit op zijn standplaats blijven. Integendeel er was een nauw contact met de bevolking, zoals U ook zelf zeker zult weten. Welke ambtenaren keerden rijk naar Nederland terug?
Er was integendeel een hoge graad van integriteit. Wie "adviseerde het bestuur om een hardhandige pacificatie door te voeren"? Het geheel is volstrekt onbegrijpelijk. Zeker er waren zeer progressieven als de zendingsman Kraemer en eerder Ir. van Kol. Maar voelde toch vrijwel ieder zijn taak in de orde van onbaatzuchtigheid.
Het is niet overdreven om te spreken van een mission sacrée. Toen ik dit laatst eens zei, antwoordde men spottend: "Je moest toch ièts in je vaandel hebben!" Er is wel een totaal gewijzigde tijdgeest ontstaan.
Wij, die de naam van het Nederlandse gezag in de Gordel van Smaragd hoog willen houden, zijn U veel dank verschuldigd voor Uw waakzaamheid. Jammer, dat er kennelijk geen Bond van Oud B.B.-ers bestaat, die kan ageren tegen vuilwerpers van het type Kameraad Voets!"

J. W. PFAELTZER

WIJ VERGETEN HEN NIET! (II)

Ik ben het volstrekt oneens met de wijze waarop U in Tong Tong nr. 11 dd. 15 januari j.l. het voorstel van J. E. Schröder om te komen tot de oprichting van een standbeeldje in Djakarta (artikel "Wij vergeten hen niet!") van de tafel veegt.
Bedoeld voorstel zal veler instemming hebben - zeker de mijne - en ongetwijfeld zouden de daarvoor benodigde fondsen in korte tijd bij elkaar zijn. Ik verwacht evenwel dat dit idee op geheel andere gronden onuitvoerbaar zal blijken te zijn. Vermoedelijk zal het Indonesische publiek er weer een uiting van het koloniaal verleden of een herinnering aan het blanke tijdperk in zien en de aanwezigheid ervan daarom niet appreciëren.
Niettemin komt het voorstel regelrecht uit 't hart van de Heer (Mevr?) Schröder en is op zijn minst een fatsoenlijk antwoord en een twee-zijdige opiniepeiling waard. Het verdient - hoewel ongetwijfeld ook Uw motieven edel zijn - een betere reactie Uwerzijds dan de onbeheerste en eenzijdige wijze waarop U een en ander afdoet, omdat U het er niet mee eens bent. Ik had toch wel wat meer bedachtzaamheid van U verwacht. Ik kan dit wel begrijpen maar niet appreciëren.
Met niettemin de allerbeminnelijkste gevoelens van huis tot huis verblijf ik,

F. VRIJDAG

Vrijheid blijheid! Ieder moet maar op zijn manier zalig worden, of, in dit geval, bepalen op welke wijze hij of zij appreciatie voor hetgeen zoveel Indonesische eenvoudigen van geest hebben betekend voor zovele Nederlanders. Wij hebben alleen even de wenkbrauwen gefronst toen ons een "onbeheerste, eenzijdige" wijze van handelen werd verweten. Mogen wij in ons eigen tijdschrift ook onze eigen opinie op zakelijke wijze zeggen zonder onmiddellijk tegen denigrerende kwalificaties op te lopen?

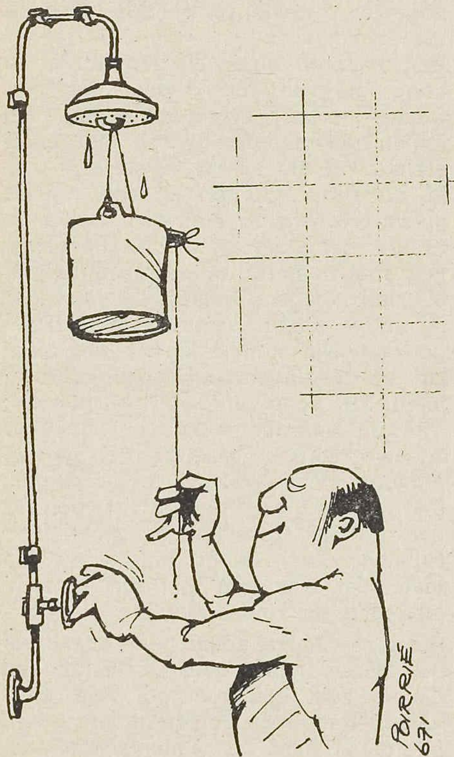
JHR.

*

DE GORITA

Mag ik even inhaken op het pikante stukje van mevrouw Rini Carpentier Alting over de "gorita javanaise" in Tong Tong van 1 februari? Ik weet namelijk óók wat een gorita is, want ik ben enige tijd, net als een kraamvrouw, in die cocon verpakt geweest, ofschoon mijn van kraamvrouwen afwijkende sexe zonder de minste twijfel vaststaat. Misschien interesseert haar het gebruik van dit uitzonderlijke "kledingstuk" door mannen!
Ik was nog maar kort in Indië toen ik, na een verblijf in de bergen werd overvallen door een hevige aanval van bacilaire dysenterie. Ik werd in het Darmo ziekenhuis te Surabaya in bewusteloze toestand opgenomen, U

POIRRIÉ

Douche-installatie Tjap 'Siram-'77

(Vervolg: "Brieven over")

weet, die vorm van dysenterie waarvan je doodgaat of beter wordt, in tegenstelling tot de amoeben dito, waarvan je nooit doodgaat maar ook nooit geneest. Ik ontdekte, na het ontwaken uit die toestand, dat ik stevig "verpakt" was in een mij geheel onbekende lap stof, om mijn onderlichaam.
Toen ik voldoende genoegen in het leven begon te scheppen om mij te interesseren voor dat vreemde kledingstuk vroeg ik aan een verpleegstertje wat dit "verband" eigenlijk voorstelde. Lichtelijk giechelend legde zij mij het normale gebruik van de gorita uit en zei, dat men ze in het ziekenhuis ook toepaste op zeer ernstige mannelijke buik-patiënten. U ziet dus, lieve mevrouw, dat het gebruik van de gorita zich verder uitstrekte dan de zorg voor het behoud van het figuur van kraamvrouwen. Overigens was ook in mijn geval het doel, om het familiair uit te drukken "de boel bij elkaar te houden". Ik weet niet, of de gorita ook in mijn geval heef bijgedragen tot het behoud van mijn figuur, slank was ik in ieder geval toen ik het ziekenhuis verliet, maar ik schreef dat in mijn onnozelheid toe aan de dysenterie en niet aan de gorita......
Overigens, als ik mij niet zeer vergis komt het woord gorita uit het Portugees en is zij, speciaal in het Verre Oosten nog steeds in gebruik.

JHR.

Nederlandse Ereschulden

Onze 3 mei manifestatie: In verband met vragen hierover het volgende: Zo lang wij niet binnen redelijke grenzen het aantal deelnemers en het aantal minder validen daarvan weten, kunnen wij geen definitieve plannen opstellen. Voorshands kunnen wij slechts mededelen dat de gedachten uitgaan naar: aanvang 11.00 uur en einde uiterlijk 17.00 uur. De gevraagde *f* 10,— bijdrage per deelnemer is bedoeld ter bestrijding van de kosten voor convocaties, porti, telefoon, zaalhuur, enz. voor de manifestatie.
Zendt dus Uw aanmelding ten spoedigste in, onder opgave van aantal deelnemers en hoeveel hiervan de afstand naar het Binnenhof niet kunnen lopen.
Wij brengen U in herinnering, dat onze strijd gaat om een door ons voorgestelde uniforme uitkering per exkrijgsgevangene dan wel burgergeinterneerde-kostwinner en een redelijke vergoeding van door particulieren geleden oorlogsschade. (zie onze brochure "Nederlandse ereschulden".)
Uiteraard zijn, behalve voor de organisatie van de 3 mei actie, ook gelden nodig voor onze feitelijke activiteiten. Stort daarom naar vermogen Uw donatie op de girorekening 253.000 van onze Stichting Nederlandse Ereschulden.
Verdere korte mededelingen:
De heer L. Jacobs (Enschedelaan 63 - Den Haag) mochten wij bereid vinden penningmeester te worden van deze stichting, en zijn vrouw E. C. H. Jacobs-Lippelt zal hem daarbij bijstaan, in het bijzonder voor de administratie van de deelnemers aan de manifestatie.
Wij hebben stappen gedaan voor aansluiting van de stichting bij de Conféderation Européenne des Spoliés d'Outre-Mer (Europese Bond van Beroofden van Overzee). Deze te Parijs gevestigde bond, met vertakkingen in de Europese landen met voormalige overzeese gebiedsdelen, heeft in Frankrijk, België en Italië reeds opmerkelijke vorderingen gemaakt op de weg naar redelijke vergoedingen van de door de uit die gebieden verdrevenen geleden schade. (Wij danken het contact met deze bond aan de SIGN te Heerlen).
Verder hebben wij de bijzondere aandacht van de Staatssecretaris van CRM gevraagd voor de vele in ellendige omstandigheden verkerende (ex-) Nederlanders in Indonesië, die in aanmerking komen voor een uitkering op basis van de Wet Uitkeringen Vervolgingsslachtoffers 1940-1945; om waar mogelijk hun afhandeling te bespoedigen en een soepeler beoordelingsbeleid toe te passen.
En wij verzochten hem het daarheen te willen leiden dat bij de thans in het Parlement in behandeling zijnde aanvullingen op de voorzieningen voor o. a. verzetsstrijders eindelijk de nog steeds bestaande discriminatie van de verzetsstrijders uit het voormalige Ned. Indië tegenover die uit het Rijk in Europa wordt opgeheven.

voor de Federatie Oud-Strijders Organisaties en de Stichting Nederlandse Ereschulden
ir. G. S. VRIJBURG

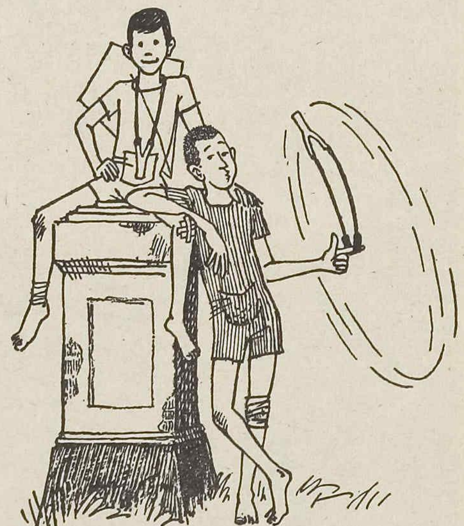
TONG TONG, HET ENIGE BLAD DAT DOOR ZIJN LEZERS WORDT GESCHREVEN.

*

SPAGETTI

De door Plantersvrouw bedoelde vrucht is de spagetti-pompoen. Vorig jaar is hij voor het eerst op de markt gekomen. We hebben het meteen geprobeerd en ondanks de droogte hebben we een volwassen vrucht per plant geoogst. In de vensterbank opgekweekt en na half mei buiten. Misschien dat je met kunsmest of mest en water meer vruchten krijgt. Het is in ieder geval een makkelijke plant. Zaad is te koop bij P. Bakker, Beeklaan, Hillegom.

Mevr. A. DE BATS

"Ik en Bentiet" door Tjalie Robinson Geschreven in zijn onnavolgbare petjo *f* 13,50 porto *f* 1,70.

Senènan of het Javaanse Steekspel

door Dr. H. J. de Graaf

De veel besproken, of ook wel bekritiseerde film **Max Havelaar,** die in tal van bioscopen draait of heeft gedraaid, schonk ons in elk geval de gelegenheid, om eens gemakkelijk in een bioscoopfauteuil een Javaans toernooi of steekspel bij te wonen. Dit spel heette in de Vorstenlanden, waar het elke zaterdag (saptoe) werd gehouden, **setoen,** doch werd daar buiten, waar het op maandag (senèn) plaats vond, **senènan** genoemd.

Tijdens mijn verblijf op Java heb ik nooit vernomen, dat nog ergens dergelijke vertoningen regelmatig gehouden werden. Doch oudtijds was het zeer populair en kwam het in alle bestuurshoofdplaatsen voor. Men schijnt het ook als een zaak beschouwd te hebben, die welvaart en voorspoed bevorderde.

Merkwaardig is het, dat wij van dit spel vrij talrijke beschrijvingen en zelfs afbeeldingen bezitten, waaronder zeer oude, terwijl wij van het nog bestaande wajang spel (wajang koelit) pas, twee eeuwen later dankzij de luitenant-gouverneur Raffles, een enigszins behoorlijke beschrijving hebben. Blijkbaar deden de Javanen daar oudtijds zeer geheimzinnig mede. Niet alzo met het senènan, waartoe zij de Westerlingen zelfs uitnodigden.

Reeds op 23 januari 1599, dus toen de Oost-Indische Compagnie nog niet eens was opgericht, woonden schepelingen van twee schepen der z.g. Voor-Compagnieën, die onder **Heemskerck** op weg waren naar de Molukken, deel uitmakende van de z.g. "Tweede Schipvaert", zulk een steekspel bij. In het journaal van deze reis treffen we niet alleen een beschrijving der vertoning aan, doch zelfs een afbeelding; zó had hen het spel getroffen. Op deze gravure is het opmerkelijk, dat de aloen-aloen, waarop het toernooi plaats vond, niet vierkant doch rond getekend is, terwijl alle Javanen, hoog en laag, niet alleen blootsvoets, doch blootshoofds gingen of reden. Een spelende gamelan ontbreekt evenmin als vele met pieken gewapende krijgslieden. De koeloek het bekende bloempotvormige hoofddeksel, gelijkende op de Turkse fez en vermoedelijk daarvan een imitatie, is bij de Javaanse aristocratie blijkbaar pas later in de mode gekomen. Wij moeten jammer genoeg tot de vorige eeuw wachten, eer wij weder afbeeldingen van een senènan tegenkomen. Gelukkig zijn de beschrijvingen van Westerse ooggetuigen talrijker.

De eerste is van de mannen der tweede Schipvaert, die van mening waren, dat het toernooi te hunner ere gehouden werd, doch daar het op een zaterdag viel, die bij Javaanse vorsten gebruikelijk was, zal het een gewone **setoen** geweest zijn, zoals er steeds op die dag gehouden werden. Het moet wel een oud gebruik zijn geweest, want op de zadels, die zeer kostelijk met fluweel of Spaans leder bekleed waren, zag men "afgrijselijke **draken** en **duivels**" afgeschilderd, welke figuren men niet bij Moslims, zoals de Tubanners toen waren, zou verwachten. Deze voorstellingen moeten nog uit de heidense, Hindoe-Javaanse tijd stammen.

Van achteren waren die zadels niet zo hoog, als van voren, waar ook nog fraaie metalen schilden hingen. De tomen der paarden waren met edelstenen wit als albast versierd.

In de hand voerden zij een houten spies, die licht en dun was, welke de ruiters behendig wisten te hanteren. Het spel bestond uit het elkander om beurten najagen, waarbij de vervolger de ander steken trachtte toe te brengen met zijn stompe lans, "even alsof zij op elkander verstoord waren", meldt de schrijver van het journaal. Van de paarden werd veel gevergd zodat er steeds verse paarden gereed stonden om de moede te vervangen. De koning van Toeban zat ook te paard, maar soms ook op zijn olifant. Hij achtte zich de grootste vorst van Java. Het was een lust om te zien, meenden de Hollanders.

Ruim een halve eeuw later beschreef de Nederlandse gezant **Rijklof van Goens** zulk een toernooi. Vijf maal van 1648 tot 1654, reisde hij van Java's noordkust naar de binnenlandse Kraton op, en minstens één maal, nl. in 1654 moet hij het steekspel hebben bijgewoond. Ten minste, hij geeft er een levendige beschrijving van, t.w. één keer in zijn correspondentie met de Hoge Regering te Batavia, en nogmaals, in een Reijsbeschrijvinge, die hij tijdens zijn verblijf in patria aan de Heren XVII aanbood. Deze reisbeschrijving werd in 1666 als boekje gedrukt en uitgegeven en is thans hoogst zeldzaam.

Op de aloen-aloen vóór de kraton Plèrèd verschenen 's namiddags te vier uur, dus wat wij in Indië de vooravond plachten te noemen, de Soenan en zijn groten, een 400 tot 800 in getal, allen te paard. Als de ergste hitte voorbij was, kwam de tijd om zich wat te ontspannen. De Vorst bereed het grootste paard, een Arabische hengst, gewoonlijk een geschenk der Nederlandse Compagnie, die vele en verre relaties had.

De ruiters waren gezeten op elegante houten zadeltjes, voor en achter hoog, zodat ze er moeilijk af konden vallen. Deze waren, evenals in 1599, met kleurige stoffen bekleed.

In beide handen hielden zij de stompe lans vastgeklemd, die van voren nog van een pop of prop was voorzien, opdat men elkaar niet ernstig zou bezeren. Allen waren in groot ornaat gekleed, doch met ontbloot bovenlijf, zelfs de Vorst. Maar de paarden waren eveneens prachtig versierd. Wanneer ze niet aan de beurt waren om op te treden, zaten de grote heren in kleine huisjes bezijden de aloen-aloen, die ik tijdens mijn verblijf in de Vorstenlanden meermalen heb gezien, ook

Een Senènan in Toeban in 1600. Bij A: de hofolifant, daaronder een gamelan; bij B: schepelingen der tweede Schipvaert, die sterk meeleven. In het midden: 3 paar strijdende paren ruiters, rechts daarvan: de koning van Toeban; bij de drie ingangen: piekeniers. Ter vervanging der vermoeide paarden worden 5 verse aangevoerd.

al bezigde men ze toen voor heel andere zaken. Behalve hun talrijke bedienden hadden de "ridders" daar ook reservepaarden en meegebrachte gamelans, die voortdurend speelden, doch fortissimo, wanneer de Soenan met groot gewapend gevolg van dienaren ten tonele verscheen.
Wat het spel zelve betreft, volgens van Goens renden de deelnemers niet op elkander in, zoals onze geharnaste Middeleeuwse ridders plachten te doen, ten einde elkaar uit het zadel te wippen en in het zand te doen bijten, doch ze achtervolgden elkaar beurtelings de een de ander zoals dit reeds een halve eeuw eerder beschreven was. Ieder poogde de stoten van zijn tegenstander, die hem nazat, behendig te ontwijken. Werd men tòch geraakt, dan betekende dat een flinke opdoffer. Vaak vlogen dan de hoofddeksels, koeloeks of tulbanden, door de lucht, maar slechts zelden werd er iemand uit het zadel gelicht. Gebeurde dit toch, dan werd hij flink uitgelachen, ten minste als het een jonge man was en geen familie van de Vorst. Respect moet er zijn!

Doch niet alleen voor de vorstelijke Kraton, doch ook overal waar gouverneurs of regenten (boepati's) resideerden vonden dergelijke steekspelen regelmatig plaats. Vandaar dat men ook in iedere hoofdplaats een aloen-aloen aantreft, hoewel buiten de Vorstenlanden niet met twee, doch slechts met één waringinboom in het midden beplant.

Zelfs in oorlogstijd mocht bij de Javanen het toernooien niet ontbreken. Toen de Soenan in 1678 met "admiraal" **Hurdt** tegen Kadiri optrok, waar de rebel Troenadjaja zich genesteld had, liet hij, na de verovering der vesting, in het naburige Singkal op een maandag in november 1678 een steekspel houden.

Zijn vader combineerde eens zo'n spel met een informele raadsvergadering. Op 11 sept. 1654 pleegde de Vorst na het spel, te paard zittende, overleg met zijn eveneens bereden groten. Doch ook kwam het wel voor, dat deze hardhandige despoot, op Javaanse wijze op de grond ging zitten, met al zijn groten in een wijde kring om zich heen, dus op de ouderwetse wijze, toen er nog geen sitinggil bestond. Deze verscheen pas voor de Kraton in 1624.

Een beschrijving van een steekspel te **Soerabaja** treffen we aan in het vierde deel van ds. Valentijn's reuzewerk Oud en Nieuw Oost-Indiën, toen hij in het oorlogsjaar 1706 aan een expeditie in Oost-Java moest deelnemen. Het was op maandag 9 augustus in de namiddag (dus in de vooravond), dat het opperhoofd Sergeant onze predikant "om...... eenige uitspanning te geven" naar de "Alon-Alon" (thans: Stadstuin) of Pasceban (paseban, plek, waar men zijn opwachting maakt) bracht, waaraan ook de kabupatèn van de Javaanse "gouverneur" van Soerabaja stond. Daar zou men "te paard tegen malkanderen rennen en strijden".
De regent, een man van een 35 jaar, was voor het spel zeer deftig gekleed. Hij droeg een prachtige, wijde dodot of statie-kain, met daaronder een lange goudlakense broek, die men zag, toen hij te paard steeg. Achter zijn oren waren bloemen, of een soenting, terwijl zijn haren sterk geolied waren. Bij wijze van uitzondering droeg hij muilen aan zijn voeten.
Te paard gestegen greep hij de 10 tot 12 voeten lange lans met stompe punt, met beide handen vast, zodat hij zijn fraai paard slechts met behulp van de aan een haak aan zijn buikband bevestigde teugel en de druk zijner knieën kon besturen; doch het beest was daar aan gewend.
De regent reed eerst de aloen-aloen half rond en het was een lust, om hem zo te zien draven. Soms liet hij zijn paard trippelen (njirig), wat aantoonde dat het beest goed gedresseerd was.

Toen kwam, onder het spelen van de gamelan zijn jongere broeder op hem aanstuiven, doch de fiere boepati velde zijn speer, dreef zijn paard tot volle galop naar zijn broeder toe, zodat deze genoodzaakt was het veld te ruimen. Hij verliet dus de aloen-aloen. Triomferend reed de winnaar nogmaals het renperk rond en voegde zich daarna weer bij zijn Europese gasten, daarmede aan de andere "ridders" de kans gevende, om hun kracht en behendigheid te tonen, ieder op zijn beurt, want alles ging naar rang en stand. Laag mocht niet tegen hoog kampen, doch slechts gelijken in rang mochten hun krachten met elkander meten. Vele witte mutsen zag men toen van de hoofden afstuiven, die dan door de dienaren haastig werden opgeraapt. Niemand echter werd uit het zadel gewipt. Spaarde men elkander? Na een uur verliet ds. Valentijn de voorstelling, "onder een afgrijselijk gerammel van een grote menigte van zware gongen", doch die van de gouverneur waren de grootste en zwaarste.

Waarom stelde ook de kleine man, behalve als kijklustige toeschouwer, zoveel belang in deze vertoningen? Vermoedelijk verwachtte men er een heilzame en versterkende werking van op de maatschappij. Nadat eens in Japara (± 1675) door politieke omstandigheden het senènan lange tijd had stil gestaan, voelde iedereen zich opgelucht, toen het spel weer begon.
Trouwens, ook in ons vaderland moet het steekspel zeer populair bij de massa zijn geweest, hetgeen o.a. blijkt uit tal van nòg gebezigde zegswijzen: met open vizier strijden, de handschoen opnemen (voor een goede zaak strijden) een lans breken voor iets, in het zand bijten, en wellicht nog meer.

Ook hebben we ten minste in 's-Gravenhage nog een echt **"Toernooiveld"**, waar men thans, door de boombeplanting, zeker geen steekspelen meer zou kunnen houden. Ook de grote markt in Haarlem, oudtijds **" 't Zand"** geheten, zal wel eens als toernooiveld gebruikt zijn. Thans leeft het steekspel nog voort in ons concours hippique of in het ringsteken ten plattelande.
Doch laat ons tussen de keerkringen terugkeren.

Terwijl van Goens nog een senènan bijwoonde, waarbij het vooral op vlugheid en behendigheid aankwam, maakt het de indruk of ds. Valentijn meer een felle strijd tussen bijna gelijke kampioenen waarnam. Dit merkte ook een andere predikant op, ds. **Steven Adriaan Buddingh** (1811-1869), die als doctor in de theologie in 1836 Java bereikte, een geleerd man dus. Wellicht tijdens een rondreis door West-Java, gelijk de toenmalige predikanten wel vaker deden, woonde hij in 1841 te **Madjalengka** een senènan bij, waarvan hij in het eerste deel van zijn driedelige "Nederlandsch Oost-Indië. Reizen naar (dan volgt een hele reeks van namen)... 1852-1857" een breedvoerige beschrijving geeft. Zijn lijvig werk is ook een schatkamer vol interessante bijzonderheden.

Hij beschrijft dan, hoe eerst de stoet der "ridders" twee aan twee drie maal een rit om de aloen-aloen maakte, waarna het eerste paar de strijd begon. Ze renden op elkander in, waarbij ze elkanders lansen poogden te breken of elkaar uit het zadel trachtten te wippen. Onze predikant vond

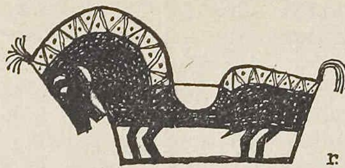
het een griezelig gezicht. Brak een lans of tuimelde een der ruiters in het zand, dan ging er bij de samengestroomde toeschouwers een luid gejuich op. De overwinnaar sloot zich dan weer bij de overige ruiterstoet aan, en het volgende paar kwam aan de beurt, daarop het derde, net zo lang, tot het eerste tweetal weer moest optreden.

Dr. **S. Friedmann,** de Duitser wiens boek "Das Tropen Eiland Java" pas in 1868 te Leipzig het licht zag, vermeldt nog enige bijzonderheden, die ds. Buddingh misschien niet heeft opgemerkt, of welke in Madjalengka niet voorkwamen.

Reeds om zeven uur 's ochtends weerklonk de gamelanmuziek en nogmaals om drie uur in de namiddag, ten teken dat de "ridders" zich naar de aloenaloen dienden te spoeden. Wanneer de gamelan voor de derde keer weergalmde met de melodie Gagandjoer begon het spel met de plechtige ommegang der ruiters om de aloen-aloen. Daarop nodigde de regent de deelnemers uit, om het spel te beginnen, waarschijnlijk volgens een vaste formule, zoals hij ook na afloop de strijders ook formeel zijn tevredenheid over hun prestaties betuigde. Een openluchtmaaltijd (op kosten van de boepati?) besloot het festijn. Voetvolk, met lansen gewapend, omzoomde het terrein en hield het gewone volk op een eerbiedige afstand. Men klom zelfs in de bomen, om maar niets van het schouwspel te missen. Het was toen al gebruikelijk om de inheemse paardjes met Arabisch bloed te veredelen.

Nu is het merkwaardig, dat naast dit "ernstige spel" ook nog Javaanse grappenmakers optraden, net zoals bij de wajang, de panakawans of dienaren der heldenfiguren hun verheven meester volgen en met hun grappen en grollen hen en het publiek vermaken. Men kent ze wel, de monsterachtige en toch lachwekkende **Semar** met zijn beide veelbelovende zonen **Petroek** en **Nalagareng.**

Zo treden ook bij het serieuze steekspel der "ridders" de clowns op. Dezen bereden geen fiere rossen met Arabisch bloed, doch kleine, broodmagere paardjes, waardoor hun voeten bijkans over de grond sleepten. Ook zij voerden een lans, doch ditmaal voorzien van een bos stro. Hun tweekamp had niet veel om het lijf. Soms lieten beide kampioenen zich van hun paarden rollen of ze gingen op de zadels staan, waar ze een inheemse dans uitvoerden. Ook gingen ze wel achterste voren op hun rossen zitten, waarbij ze de staart van hun rijdier als toom gebruikten. Minder onschuldig lijkt het afsteken van vuurwerk, bevestigd onder de staarten der paarden, die dan als razend aan het rennen sloegen, terwijl de ruiters al lang uit het zadel geworpen waren. Ook mijn vriend dr. Th. Pigeaud vertelde

iets dergelijks, nl. het optreden van grappige mommespelers bij de toernooien op Madoera (Volksvertoningen par. 257).

Na een paar uur heen en weer rennen, was aan de gamelanmuziek te merken, dat het spel nu uit moest zijn en de stoet reed weer even statig als aan het begin de aloen-aloen rond, werd daarna ontbonden.

De laatste beschrijving van een senènan is van de Edeleer **pangeran aria Achmad Djajadiningrat** en ontleend aan diens Herinneringen, geschreven van 1933 tot 1934.

Op blz. 10-11 van dit zéér lezenswaardige boek verhaalt hij over de senènan, die hij nog in zijn jeugd - hij was geboren in 1877 - meegemaakt had. Blijkbaar werd het steekspel niet meer wekelijks, doch slechts bij bijzondere gelegenheden uitgevoerd, nl. op de Lebaran, en wel ná de receptie.

Het spel wordt ook wel **sodoran,** naar de stompe lans **sodor** genaamd. Tegelijk wordt in de pendopo van de regent een wajang-wongvoorstelling gegeven, doch de sodoran trekt de meeste belangstelling. Het moet echter droog weer zijn, anders gaat het feest niet door. Om één uur 's namiddags geeft een kanonschot het sein aan om te beginnen. De vader van de schrijver moest als districtshoofd aan het spiegelgevecht deelnemen, kleedde zich daartoe in een groen zijden kostuum (buis?), met een dodot en een koeloek. Aldus steeg hij te paard en werd gevolgd door de aan hem ondergeschikte assistent-wedana in een zelfde soort kostuum. Er volgde een défilé van alle deelnemers voor de pendopo. Als ze na deze ommegang op het punt van vertrek zijn teruggekeerd, begint de eigenlijke senènan. De ambtenaren rijden daartoe twee aan twee rondom de waringinboom in een tempo, door de gamelan aangegeven. Op een gegeven ogenblik slaat een der tegenstanders de ander met de sodor, welke slag zo mogelijk gepareerd wordt.

Na afloop van de strijd wordt opnieuw gedefileerd voor de pendopo, waar zich de regent en zijn hoge gasten bevinden.

Achmad Djajadiningrat zal deze senènan in de 80-er jaren der vorige eeuw hebben bijgewoond.

Ik vraag mij af, of dergelijke steekspelen nog bestaan. Zeker vonden ze de laatste tijd niet meer iedere week plaats, misschien alleen nog maar bij bijzondere gelegenheden, als de Lebaran, zoals in het Bantamse. Ik herinner mij echter, in de bladen gelezen te hebben, dat de regent van Prabalinggo in 1938 bij het regeringsjubileum van H.M. Koningin Wilhelmina nog eens een dergelijke vertoning op touw heeft gezet. Aangezien ik toen al vier jaren uit Prabalingga weg was, ben ik er helaas geen getuige van geweest. Ook heb ik er geen foto van in de geïllustreerde bladen gezien, ofschoon dit nu juist een aardig onderwerp leek, om te fotograferen.

In elk geval, de senènan behoort thans tot de uitzonderingen of is verdwenen. Geen steekspelen meer, maar voetbalwedstrijden. Men prefereert een automobiel boven een edele viervoeter. Ook de aloen-aloens zijn deels ontwijd. In Soerabaja werd hij stadstuin, in Malang werd hij doorkruist door de rails van de stoomtram. Met de Duitse dichter kunnen we zeggen:

Das alte stürzt, es ändert sich die Zeit
Und neues Leben grünt auf den
Ruinen.

Indonesisch nieuws

ELEKTRONISCH SCHOOLBORD

In Internationale samenwerking van 7 januari 1977 lezen wij:

"Onderwijs is zeer belangrijk in de ontwikkelingssamenwerking, en gaat zelfs vooraf aan de totstandkoming van een nieuwe internationale economische orde." Dit zei prof. dr. ir. J. L. Bordewijk, hoogleraar aan de Technische Hogeschool in Delft, op 13 december bij een demonstratie van het zogenaamde elektronisch schoolbord, dat aan de TH ontwikkeld is, speciaal voor gebruik in ontwikkelingslanden.

Zes docenten uit Indonesië hebben geruime tijd met het schoolbord geoefend en zijn enkele maanden in Nederland geweest voor het samenstellen van leerprogramma's die met behulp van dit nieuwe leermiddel in Indonesië zullen worden uitgezonden. Voor een land als Indonesië, dat kampt met een groot tekort aan leerkrachten, een laag niveau van basis- en voortgezet onderwijs en een nog vrij aanzienlijk analfabetisme, zou het elektronisch schoolbord nuttig kunnen zijn.

Prof. Bordewijk en zijn medewerkers van de TH hebben vanaf begin 1969 in voortdurend overleg met de TH in Bandoeng aan het schoolbord gewerkt. De didactische kanten van dit nieuwe onderwijsmiddel werden onderzocht door dr. Henriëtte Verduin-Muller van de Rijksuniversiteit in Utrecht en haar medewerkers.

Het elektronisch schoolbord lijkt op televisie, maar is het niet. Het is radio. Langs radiografische weg kunnen over vele honderden kilometers afstand - zonder dus de voor televisie noodzakelijke steunzenders - woorden, figuren, grafische voorstellingen getekend worden, en kan bijbehorende tekst worden gesproken. Dat tekenen doet de leraar op een papier dat op een speciaal lessenaartje (tableau) ligt.

Het lessenaartje verwerkt de tekenbewegingen van de leraar langs elektronische weg in het uit te zenden radiosignaal. Dit signaal moet door degene die het wil ontvangen worden gesplitst in beeld en geluid. Daarvoor gebruikt hij een zogenaamde convertor. En nu wél een televisietoestel om de woorden, figuren, grafische voorstellingen zichtbaar te maken.

Op de convertor kunnen verschillende televisietoestellen worden aangesloten, al naar behoefte en beschikbare geldmiddelen. De gehele apparatuur, van zender tot en met ontvanger, is niet duur. Men schat de kosten op enkele duizenden guldens. Er komen immers geen camera's, televisiezenders en steunzenders aan te pas. Foto's en bewegende beelden, zoals op televisie worden uitgezonden, kunnen niet op het schoolbord verschijnen. Er kan alleen maar worden geschreven en gepraat, net als bij een ouderwets schoolbord.

Dat Indonesië sedert medio 1976 over een communicatie-satelliet beschikt kan de mogelijkheid voor het schoolbord aanzienlijk verruimen. Per kanaal is het namelijk mogelijk tegelijkertijd dertig verschillende elektronische schoolbordprogramma's uit te zenden.

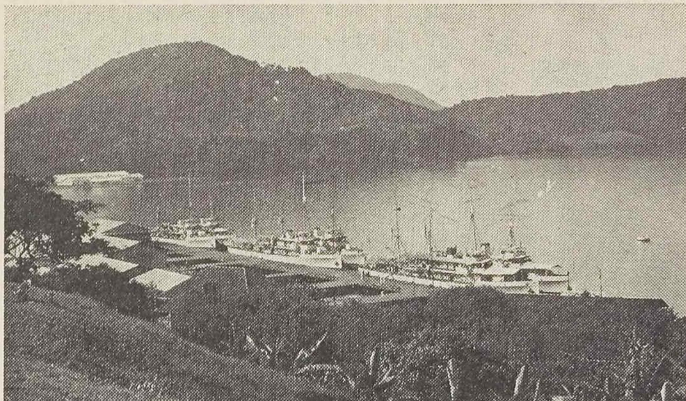
POEKOEL TEROES POT

Ons reservefonds voor moeilijke dagen!
Tong-Tong wil geen subsidie. Het wil voortbestaan alleen als U dat wilt. Met uw steun poekoelen wij teroes! giro 6685 t.n.v. Ind. Tijdschrift Tong Tong.

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over December 1976.

C. Alewijn 5,—; H. Anthonio 12,—; P. M. Adriaanse 25,—; A. A. 25,-; R. P. Blommaert 25,—; D. G. de Boer 50,—; W. Boverhof 15,—; I. Brinkman-Kootker 5,—; G. L. v.d. Broeke 2,—; D. van Bosstraten 14,—; R. A. Bieri 10,—; A. Brants 130,—; A. Burg 10,—; L. de la Croix 10,—; H. F. Coezijn 14,—; Mevr. B. J. Deelen 4,—; J. J. Donk 10,—; Mevr. J. C. M. v. Daalen 10,-; Mej. J. L. Droop 50,—; J. A. P. David-Richard 20,—; H. M. v. Dorp-Looy 40,—; K. S. v. Dalen-v. Loon 7,50; J. Ernsten 10,—; Mevr. A. Engelberts 4,—; P. C. Faber 29,—; A. F. v. Gelden 10,10; Mej. A. de Graaf 25,—; L. E. Gijsberts 7,—; W. C. Geertsema 4,—; L. C. F. de Graaff 25,—; H. de Haas-Boerstra 2,50; F. F. Hornung 40,—; G. W. Hardeveld-Kleuver 15,—; L. J. Hendriks 25,—; J. Hamstra 9,—; Mevr. H. C. Heyboom 54,-; J. M. L. Haye 13,50; Victor H. Huitink 14,—; S. A. Iburg 14,—; Mevr. A. C. A. Jasper 4,—; Mevr. X de Kock 10,—; J. W. Kock 13,50; E. M. King 10,—; Mevr. M. Kiveron 95,—; J. Kramer 25,—; J. J. de Klerk 14,—; L. J. Kloprogge 54,—; D. B. Kopp 8,—; Mevr. Kaulbach 30,—; Mevr. v.d. Linden 10,—; L. S. Lie-Kawilarang 20,—; F. J. Luntungan 15,—; Mevr. H. W. v. Lonkhuyzen 25,-; H. v.d. Linden-Schadd 25,—; J. W. A. Lecluse 10,—; L. v.d. Meeren 40,—; Mevr. E. Meyer 4,—; R. Mariouw 10,—; B. E. Mulder 30,—; E. D. Mathlener-Blaauw 10,—; W. R. J. Matzen 9,—; J. Mondeel 10,—; N.N. 25,—; M. L. J. Nelwan Librissa 22,—; N. N. 45,—; B. M. Naberman 20,—; Mevr. A. Nainggolan 10,—; Mej. H. P. de Neef 10,-; N. N. 10,—; Mevr. J. D. v. Oort 15,—; H. F. Ottenhof 13,—; Ir. E. Olsen 54,—; C. W. Ottovanger 4,—; M. Pronk 25,—; A. F. Pereira 4,—; Mej. A. L. Polack 7,—; Mej. S. A. Roosenberg 50,—; H. G. v. Reijn-Uhlenbusch 14,—; J. C. von Schiller 50,—; A. B. Schette 50,—; A. M. Swart 4,—; F. Sauselé 15,-; E. en H. S. 15,—; L. C. N. Staf 15,—; B. J. Segond v. Banchet 25,—; J. L. K. Sanderse 30,—; G. F. v.d. Spek 9,—; D. H. J. Salomon 65,50; M. Sirag Nobel 15,—; Th. v.d. Sloot 25,—; C. Schröder 19,—; J. B. Sibbald 10,—; E. E. Simons 10,—; J. R. Samuels 14,—; D. Stobbe 4,—; Chr. Teulink 25,—; E. de Torbal-Cramer 4,—; A. Toe Water-v. Gunster 4,—; J. Tuyn-Wessels 10,-; Mevr. E. D. Tismoer 12,—; L. Vegler 50,—; A. v. Velthoven 10,—; C. J. G. de Vries-de Blauw 50,—; P. C. Vriese-v.d. Poel 5,—; F. J. v. d. Veer 10,—; N. C. Valois 25,—; M. de Vries 14,—; H. W. Visser 1,—; L. Waanders 25,—; J. Willemsen Sterckx 10,—; J. L. Waanders 9,—; Mevr. E. v.d. Wal 8,50; S. A. Wirschuleit 10,—; Mej. M. Webb 9,-; H. P. Westrik v. Achterberg 54,—; M. F. v.d. Wijst 14,—; Mevr. N. H. Wichers 10,—; L. M. Zoeten-Padt 20,—; Mevr. B. Westhof 7,35.

Totaal binnengekomen in
in december 1976 *f* 2411,45

Links: een opname van de baai van Sabang. Rechts: de societeit van Sabang, welbekend voor menig verlofganger.

Hoe Sabang reageerde op codewoord "Berlijn" (slot)

Vlot verlopende actie had groot succes.

Waar bleven de KNIL-militairen? Die moesten een ongeveer een kwartier durende toespraak van hun troepencommandant aanhoren. Maar daarna waren ze tot de tanden gewapend zeer snel bij de met draaiende motor gereed liggende bootjes en startte de overmeesteringsoperatie. Elke motorboot zette koers naar zijn doel. Aan boord van de "Wega" werden de voor- en achtertrossen losgegooid en "full speed" werd opgestoomd naar de ingang van de baai van Sabang teneinde deze af te grendelen.

Het liep allemaal gesmeerd, doch in wezen zat hier een lelijke kink in de kabel, want volgens het "plan de campagne" moest de "Wega" zonder de komst van het KNIL af te wachten direct naar de ingang van de baai opstomen om een eventuele vluchtpoging van in het bijzonder de in de buitenbaai verankerde "Sophie Rickmers" te verhinderen. Luitenant Kelder was hiervoor heel erg bang vooral omdat het geruime tijd zou duren eer hij de Duitse koopvaarder zou bereiken. Bij het embarkeren van de KNIL militairen in voor de start gereed zijnde boten zijn dan ook tussen hem Ggm Klerk kortstondig heel harde woorden gevallen. Door het verlate ontmeren van de "Wega" trad de situatie op, dat de "Wega" aanvankelijk achter het gewestelijke vaartuig naar buiten stoomde!

Ggm Klerk zal voor zijn optreden wel zijn redenen hebben gehad, wellicht op nautisch-technisch gebied. Misschien ook omdat hij op de hoogte was van het feit dat buiten op zee Engelse en Franse oorlogsbodems patrouilleerden en een vluchtpoging dus weinig succes kon hebben.

Opgemerkt moet worden, dat het binnenvallen van de Duitsers in Nederland en dus het afkomen van het codewoord "Berlijn" enige dagen van tevoren werd "aangevoeld" ja zelfs zodanig, dat ergens in Sabang onder het gebruiken van een aperitief bij het doorkomen van het codewoord "Berlijn" zeer zure gezichten werden getrokken. Dat was in het "Sabang-hotel", waar de "shipping clerk" Roselje de kapiteins van de vier Duitse koopvaarders had uitgenodigd voor een borrel; dit was een pracht van een streek behorende bij het "plan de campagne". Behalve een listige streek typeert dit wel zeer duidelijk het "aanvoelen" van de inval in Nederland, want Roselje had de kapiteins (op instigatie van kapitein Supheerdt toch een paar uren vóór de inval) tot het zogenaamde borreltje uitgenodigd!

Wij zullen om ons een idee te vormen hoe de overmeestering geschiedde Welcker en Monné volgen. Zij voeren vanaf de "Wega" recht op de "Lindenfels" af, die vertuigd in de binnenbaai lag. De Duitse bemanning had deze aktiviteit al heel gauw in de gaten en haalde de valreep op. In de motorboot maakten Welcker, Monné en de 10-KNIL-militairen zich gereed om het schip te enteren, doch ziet, nog vóór de motorboot de "Lindenfels" had bereikt liet men de valreep weer zakken. Was er aan boord strijd geweest wie de "lakens zou uitdelen"?

De kapitein was in het Sabanghotel aan het apéritief (met een zuur gezicht). Trouwens die had aan boord toch niet veel te vertellen, want tot zijn staf behoorde een zeer fanatieke Nazi-georiënteerde 2de stuurman.

Die had in feite de leiding aan boord. Had deze fanatiekeling op dit beslissende uur het commando toch moeten overlaten aan de meer gematigde 1ste stuurman? Wij zullen het wel nimmer te weten komen, maar een feit was het, dat de valreep weer neergelaten was, zodat bij het langszij komen van de motorboot de militairen onder leiding van genoemde officieren rap de valreep op konden klimmen. Welcker met zeven militairen bezette het dek en dreef de Duitse bemanning naar de bak. Monné spoedde zich met drie Ambonnese soldaten naar de machinekamer. Toen zij die binnen kwamen zagen zij door de roosters heen onder in de machinekamer een stel Duitsers rondscharrelen. Met één militair met getrokken klewang voor zich en twee militairen met getrokken klewang achter zich, stormde Monné met karabijn de trappen af. Hier waren tien Duitsers bezig met het aanrichten van vernielingen. De buitenboordkranen waren kennelijk ruim van tevoren zodanig losgeschroefd, dat ze nog slechts met twee bouten gehouden werden. Twee Duitse machinisten probeerden met een voorhamer een buitenboordkraan stuk te slaan. Aan het bevel van Monné om daarmee te stoppen werd niet direct voldaan. Er zat dus niets anders op dan "schieten". Dat hielp; alle Duitsers holden weg in de richting van het ketelruim. Monné bleef in de deur tussen machinekamer en ketelruim staan en waarachtig, wat een brutaliteit, daar zag hij wéér een soort voorhamer, althans een machtige hamer heen en weer gaan. De persoon, die de hamer bediende stond achter een schot. Nu geen pardon, meteen schieten en wel ongeveer in de richting van de stevige knuisten, die de hamer hanteerden. Gelukkig bleek dat afdoende te zijn. Alle Duitsers verlieten met de handen boven het hoofd via een andere deur het ketelruim en voegden zich bij hun collega's op de bak. Eén van hen werd gesteund door een makker. Het was de man, waarvoor het eerste schot gelost was. Dit schot was niet op de persoon gericht. De man bleek geraakt te zijn nadat de kogel in de betrekkelijk kleine ruimte ergens tegen afgeketst was.

Machinekamer en ketelruim werden nog eens grondig nagelopen. Alles o.k., de overmeestering was dus gelukt. De gewonde Duitse machinist werd onder militaire geleide naar de wal gebracht voor behandeling door de militaire arts. Welcker liet de overige bemanningsleden één voor één

onder militaire geleide wat kleding inpakken en daarna werden de Duitsers met de motorboot naar de wal gebracht, alwaar zij in een goedang opgevangen werden door kapitein Supheerdt en zijn mannen.
Ook de overmeestering van de "Werdenfels", "Wasgenwald" en "Moni Rickmers" verliep succesvol. De Duitsers werden kennelijk zodanig overrompeld, dat zij geen kans zagen om het reeds te voren ingezette losschroeven van de buitenboordkranen verder door te zetten.
Anders verliep het met de in de buitenbaai liggende "Sophie Rickmers". Het gewestelijk vaartuig met luitenant Kelder en zijn manschappen had zoveel tijd nodig om het schip te bereiken, dat er van overrompeling geen sprake was.
De Duitsers waren kennelijk op de hoogte van de inval in Nederland. Zij wisten natuurlijk ook, dat buiten op zee de vijand op de loer lag en dat dus vluchten niet mogelijk was. Derhalve namen ze een geheel andere houding aan. Buitenboordkranen opendraaien, sloepen strijken, het zinken van het schip afwachten en om de tijd te doden zichzelf volgooien met de grote hoeveelheid drank, die ze in deze vrijhaven hadden opgeslagen. Deze omstandigheden troffen de KNIL-militairen bij het bereiken van de "Sophie Rickmers" aan en dat deed "unheimisch" aan. Al heel gauw zag luitenant Kelder het vollopen van de machinekamer. In een poging om te redden wat er te redden viel keerde hij met het kleine gewestelijke vaartuig naar de "Wega" terug om hulp te halen. Gezaghebber Klerk gaf de 3de wtk Lattman, de enige officier, die nog aan boord was, opdracht met luitenant Kelder mee te gaan. Tijdelijk chef van de machinekamer van de "Wega" werd toen de mandoer. Bij aankomst aan boord van de "Sophie Rickmers" bleek, dat de militairen reeds de bemanning verzameld hadden op het achterdek. Echter, het schip was niet meer te redden. Toen Lattman de machinekamer binnenkwam bleek die reeds zover onder water te staan dat Lattman niet meer bij de buitenboordkranen kon komen. De Duitse machinisten hadden gedaan wat van hen verwacht werd. Even later, nadat een ieder het schip had verlaten door over te stappen op het gewestelijk vaartuig van luitenant Kelder, ging de "Sophie Rickmers" ten onder. Bij terugkomst van het gewestelijk vaartuig aan de steiger werden ook deze Duitsers in genoemde loods of goedang opgevangen alwaar de vereiste gegevens van de Duitsers werden opgetekend. Nog diezelfde avond van de 10de mei werden de Duitsers onder bewaking van 1ste luitenant Kelder met steeds naast zich sergt. Bruinius aan boord van de "Generaal Verspijck" geëmbarkeerd en in het ruim ondergebracht. Een paar uren later werd gedebarkeerd te Olehleh voor verder transport naar een interneringskamp op Sumatra.
Hiermede was de overmeesteringsactie ten einde. Hr. Ms. "Wega" trok zich terug op Olehleh om de routinereizen langs de kust van Noord-Sumatra te hervatten. Kapitein Supheerdt is de volgende dag van Sabang overgeplaatst naar de vaste wal van Atjeh. 1ste Luit. Kelder nam het commando van de militaire bezetting van Sabang weer op zich.

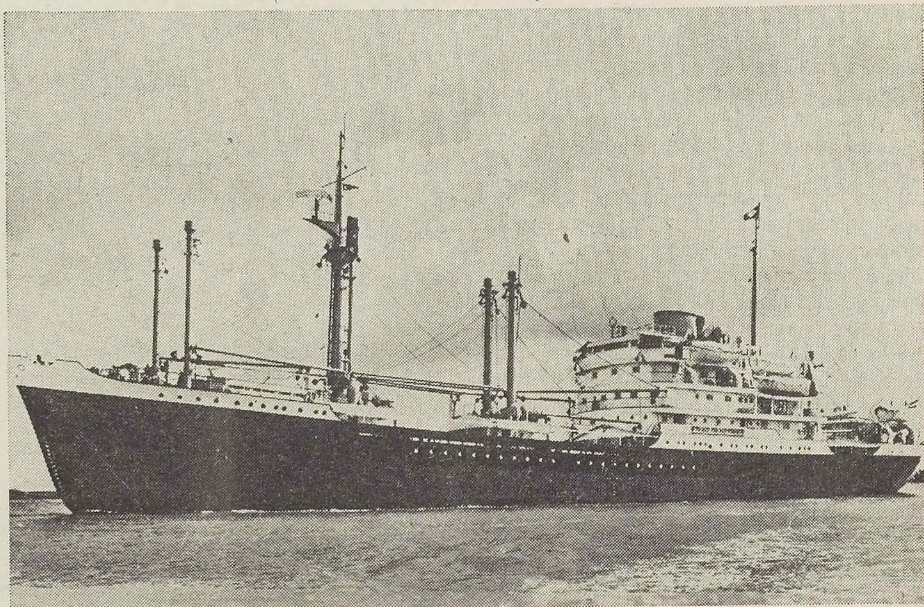
Spoedig werd ter hand genomen het vaarklaar maken van de ex-Duitse schepen, hetgeen geschiedde met koelies van de Droogdok Mij. Sabang. De daaraan klevende vele werkzaamheden werden door die koelies met liefde gedaan, want hoewel de nodige maatregelen tegen "rampassen" waren genomen viel er voor de kerels wel een voordeeltje af en zag men wel eens een koelie 's morgens met slechts een pendekje aan boord komen om in de namiddag het schip te verlaten keurig netjes uitgedost. En hoe!

Lang jaeger ondergoed, waar zijn zwarte handen opvallend uitstaken, hoed op, keurige schoenen aan, die mijlen te groot waren. Geen gezicht zo'n oorlogsbuit, maar ach, laat ze ook eens wat hebben! Na de bovenbeschreven eerste oorlogshandeling konden de "Lindenfels" en de "Werdenfels" weer uitvaren, maar nu onder de vlag van de Stoomvaartmaatschappij "Nederland" en onder de naam "Mangkalihat" resp. "Belingkar". De "Wasgenwald" heeft onder de naam "Sembilangan" voor dezelfde maatschappij nog bijna drie jaar de golven doorkliefd. De "Moni Rickmers", die aan de Rotterdamse Lloyd werd toegewezen, heeft onder de naam "Salando" nog tot 1949 voor ons land gevaren en werd toen wegens ouderdom aan Turkije verkocht.
Tijdens de overmeesteringsactie naderde een Engelse oorlogsbodem de Hr. Ms. "Wega". Dit oorlogsschip vroeg met de seinlamp of hulp nodig was. Ons antwoord was: "We klaren het zelf".
In het correcte en juiste optreden bij de overmeestering zag de Vlootvoogd grond om Hr. Ms. "Wega" een algemene tevredenheidsbetuiging te geven. Dit is me gebleken uit het schrijven van de H.I.S.J. Kuyper van 5 juni 1940 aan de Commandant van Hr. Ms. "Wega" met de mededeling, dat de Commandant der Zeemacht hem machtigde om de 3de werktuigkundige H. W. F. Monné, zijn extra waardering over te brengen voor diens kordaat en efficiënt optreden bij de inbeslagneming van de ex-"Lindenfels".

Luitenant-Generaal S. H. Spoor heeft Kapitein A. E. Kelder zijn bijzondere tevredenheid betuigd voor de uitnemende wijze, waarop door hem op 10 mei 1940 is opgetreden bij de uitvoering van de bevelen tot in beslagname van de vijf Duitse schepen, welke zich op dat ogenblik in de baai van Sabang bevonden.

F. C. BACKER DIRKS

Informaties getrokken bij:
A. J. van Ankeren, 1ste stuurman a/b s.s. "Generaal Verspijck" van de K.P.M.
A. E. Kelder, 1ste luitenant K.N.I.L.
J. F. Lattman, 3e werktuigkundige a/b Hr. Ms. "Wega"
H. W. F. Monné, 3e werktuigkundige a/b Hr. Ms. "Wega".
C. D. Sax, ass. chef buitendienst van de Sabang Steenkolen Mij.
J. A. Welcker, 2e Officier a/b Hr. Ms. "Wega".

Goede oude bekenden: de KPM-schepen van het type de Houtman (Houtman, Roggeveen, Schouten en Van Waerwijck), alle motorvaartuigen.

ROB NIEUWENHUIJS :

"Indonesië altijd een deel van mezelf - daarom geen heimwee"

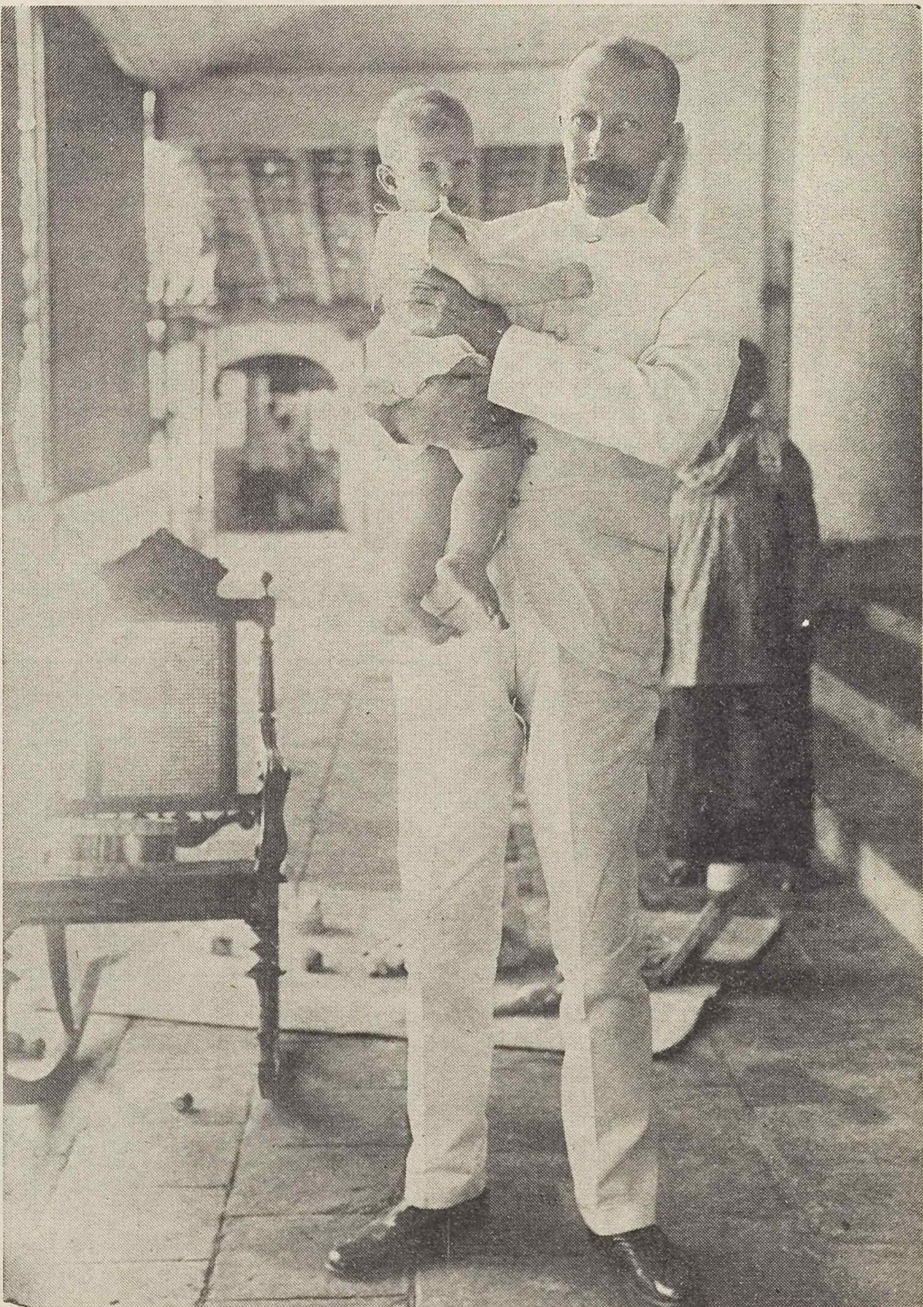
Een van onze jongere vrienden, in Indonesië geboren en grootgebracht tot zijn twintigste jaar, warga negara door de keuze van zijn ouders, in Nederland levend en werkend, zei eens toen ons gesprek erop kwam: "Toch zal ik eenmaal terugkeren, want **Indonesië is een land dat vasthoudt wat het eenmaal bezit.**" We moeten deze formulering even goed in ons laten doordringen. Niet hij heeft bezit genomen van Indonesië, maar Indonesië van hem! Deze omgekeerde formulering (en anders dan een andere wijze van formuleren is ze niet) **lijkt** op het eerste gezicht weinig verheldering te brengen, maar toch doet ze dat, althans voor mij. Door te zeggen dat Indonesië hèm vasthoudt en voor altijd in bezit genomen heeft, drukte hij in ieder geval uit, dat onze verbondenheid met Indonesië, een soort gebeuren is, een gegeven, zoals je huidskleur een gegeven is, of je karakter, iets waar je dus mee zit, zoals je met de liefde van je ouders kunt zitten - **en waar alle andere overwegingen aan ondergeschikt zijn.** Dit is het enig zekere, al het andere is aan twijfel onderhevig. Welnu, wat voor deze jonge man geldt - hij is overigens al een begin veertiger - geldt ook voor mij.

De stichting BZZTÔH theater te Den Haag organiseerde op 17 januari j.l. een zogenaamde Heimwee (?) Avond in het HOT-Theater. Dat er veel belangstelling voor het onderwerp bestond, bleek uit de zaal die stampend vol was. Velen moesten zelfs worden teleurgesteld. Er waren verschillende sprekers als Aya Zikken, Hella Haasse, Margaretha Ferguson, Marijke Merckens, Rob Nieuwenhuys en Albert Vogel. De laatste had de moeilijke taak enige eenheid te brengen in de diversiteit van benadering. In één opzicht bleken alle sprekers het met elkaar eens: ze hadden allen moeite met het begrip 'heimwee'. Geen van allen gaf er een direct antwoord op. Rob Nieuwenhuys behandelde het onderwerp zo persoonlijk mogelijk en gaf daarmee weer wat velen in de zaal ook als hun ervaring herkenden.

Ook ik ben onherroepelijk met Indonesië verbonden, op allerlei wijzen, op emotionele gronden vooral, die ik de waarde toeken van een realiteit, van een onvervreembaar bezit.

Ik zal trachten voor u aannemelijk te maken hoe het bij mij zit en trachten u mijn positie duidelijk te maken, want ik weet dat velen van u in dezelfde positie verkeerd hebben als ik. Zij zullen mij direct begrijpen, maar er zullen hier in deze zaal ook zijn voor wie dit veel moeilijker is. Ik moet dus nauwkeurig formuleren, omdat eigenlijk alles in de gevoelssfeer ligt. Daarom heb ik wat ik u zeggen wil, opgeschreven, wat zeer tegen mijn gewoonte is. Ik mag zeker ook niet verwachten dat iedereen mijn werk kent, want wat ik nu ga zeggen staat ook daar in, zij het her en der verspreid. Ik vind het vervelend dat ik nu moet gaan herhalen en het staat me vooral tegen weer over mezelf te moeten praten. Dat kan een ongewilde indruk wekken, ik vind het heus niet allemaal belangrijk, maar mijn geval is natuurlijk niet beperkt tot mijzelf. Ik spreek in zekere zin namens velen.

Ik ben in Indië (en nu moet ik wel "Indië" zeggen) geboren en grootgebracht. Pas op mijn negentiende jaar ging ik voor het eerst naar Holland. Mijn vader was een totok, een zeeman die aan de wal was blijven hangen en die in Semarang mijn moeder leerde kennen. Daar ben ik ook in 1908 geboren. Mijn moeder was een Indische met een uitgebreide Indische familie achter zich uit de lagere en middenklasse van de Indo-samenleving. Als ik u vertel dat zij bij familie in de kost was die op Belankang Kebon woonde, zullen oud-Semarangers haar sociaal kunnen situeren. Mijn vader was in Indië familie-loos. Daardoor betekende "familie" voor mij de Indische familie van mijn moeder. Ze waren altijd om ons heen: Tante Tien en Tante Willy en Tante Corrie, Tante Betsy, Oom Dorus, Oom Priet, Oom Tjen, Zus en Non en Yvonne en zo kan ik nog een hele tijd doorgaan. Mijn moeder was nauwelijks getint, maar wie haar vooral in Indië nog gekend heeft, weet hoe

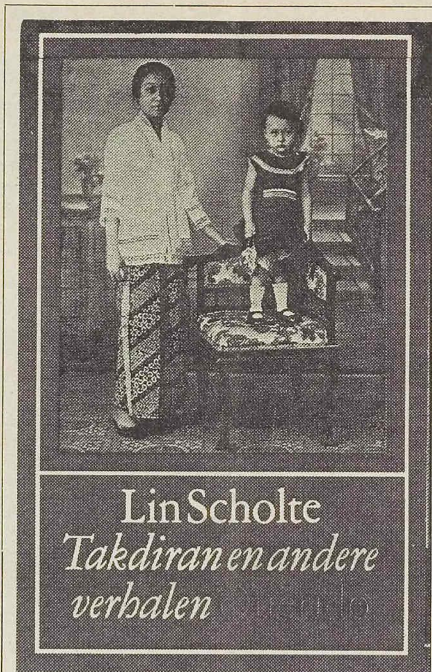

Als baby in de armen van mijn totok vader, nog in Semarang. Op de achtergrond Nènèk Tidjah zoals het vroeger betaamde. Terwijl ze me toch zo na aan het hart lag !

"Indisch" ze was, in haar kleding, haar gewoonten, haar stem, maar vooral in haar denken en voelen. Háár moeder, mijn grootmoeder dus, was ook een Indische, het voorkind van een tabaksplanter uit het Solose, geloof ik, en een Javaanse vrouw die niet een "prinses" was, zoals mijn moeder weleens prevelde, maar gewoon een vrouw uit het volk, want later bleek uit de pendafteran van mijn moeder dat ze eenvoudig "Mbòk Ginem" genoemd werd. En mijn overgrootvader was beslist geen ritmeester, maar tuinemployé die waarschijnlijk met blote voeten door de kebonan liep, met een tjaping op het hoofd en een opgestroopte broek met een kolor.

Maar veel belangrijker dan deze afkomst, is mijn Indische opvoeding geweest, die soms bijzonder veel blijkt te lijken op die van sommige van onze Indonesische vrienden, tenminste als ze van onze leeftijd zijn. Mijn moeder leefde - maar ik moet zeggen veel minder dan later in Holland - in een volstrekt magische wereld, met voorvoortekenen en goede en slechte dagen. Ik weet nog wel dat we nooit op reis zouden gaan zonder dat de "goede dag" eerst berekend werd aan de hand van geschreven tabellen en een boek over de petangans of tellingen, "boewat mentiari keselamatan".

Ik weet nu dat het het boek van Van Hien was "De Javaansche geestenwereld", waarvan ik sinds enige jaren een exemplaar bezit dat ik van een Indische dame kreeg, een zekere mevrouw De Vicq, een kostbaar en vooral voor mij zeer dierbaar geschenk. Die "berekeningen" deed mijn moeder niet alleen; altijd raadpleegde ze Nènèk Tidjah en soms ook een doekoen. O, ik weet dit allemaal nog zo precies. Mijn moeder leefde geheel volgens een Indisch patroon, in nauwe relatie met haar bedienden, in het bijzonder met Nènèk Tidjah die ook mijn verzorgster was, mijn lijfbaboe van mijn eerste kinderjaren. Later heeft mijn moeder mij verteld dat de eerste woorden die ik kon uitspreken Javaanse woorden waren. Als ik iets niet wilde zei ik "ngmòk". De verhouding tussen mijn moeder en Nènèk Tidjah was een heel bijzondere, voor moderne Europese verhoudingen onbegrijpelijk. Ze was een bediende, maar ze was tegelijkertijd een familielid waar mijn moeder dikwijls ruzie mee maakte - meestal om mij. Maar ze maakten ruzie op gelijk niveau. Ik hoor Nènèk Tidjah nog tegen mijn moeder uitvaren. Soms zweeg ze en ging dan weg naar haar geboorteplaats Semarang. Maar mijn moeder en ik konden niet buiten haar. Dan werd een "afgezant" gestuurd en altijd verscheen ze weer. Ze werd dan met een rijtuig van het station gehaald. Nènèk Tidjah heeft mijn eerste kinderjaren begeleid tot haar dood toe. Ik was toen, geloof ik, zeven jaar. Zij was ook de eerste dode die ik zag. Op een ochtend maakte mijn moeder

Een dezer dagen verschijnt het nieuwe boek van Lin Scholte

"TAKDIRAN EN ANDERE VERHALEN"

f 15,90

de klamboe open en ik keek omhoog in haar behuild en betraand gezicht. "Is Nènèk Tidjah dood?" vroeg ik. In mijn allereerste en vroegste herinnering staat Nènèk Tidjah zelfs op de eerste plaats. Mijn moeder was daarin natuurlijk wel aanwezig, maar min of meer op de achtergrond. Eerst later trad zij meer naar voren, vooral na de smartelijke verdwijning van Nènèk Tidjah. Nènèk Tidjah heeft me "gegèndongd" en hoe dikwijls heb ik niet in haar schoot gelegen als ze "silo", op een matje op de vloer zat, vooral op avonden als mijn ouders op visite gingen of naar de opera. Het waren voor mij heerlijke avonden en waarschijnlijk ook voor Nènèk Tidjah. Dan had ze me natuurlijk helemaal voor zich zelf. Ik moet haar lichaamsgeuren hebben opgesnoven, maar echt **herinneren** doe ik me de geur van de sirih, de gambir en de pinang. Als ik die geuren weer ruik (zoals vier jaar geleden in Solo, toen ik me door een blinde oude vrouw liet "pidjiten") dan verschijnt tenminste onmiddellijk het beeld van Nènèk Tidjah met al het gevoel dat ik voor haar had.

Maar het belangrijkste is dat ze mij in haar wereld binnenleidde. Ik ben als klein kind grootgebracht temidden van goden en godinnen, prinsen en prinsessen, temidden van gedaanteverwisselingen en versteningen, waarin ons christelijke dualisme volkomen ontbreekt, waar hemel en aarde, waar mens en natuur samenvielen. Ik ben als klein kind grootgebracht temidden van natuurkrachten, geesten en duivels, temidden van de koentianaks, de wéwé's en de gendroewo's Als ik stout was of wegliep, hoor ik nog Nènèk Tidjah zeggen: "Nàh Ti (hati = hartje, liefje), Momòòòh!" En ik behoef u niet nadrukkelijk te zeggen hoe bepalend zoiets is. Ik ben het nooit kwijtgeraakt. De natuur op Java (**niet** de Hollandse!) was voor mij bezield. Ze was "angker", dat wil zeggen "magisch geladen", zoals ik dat alleen bij de Indische dichter Han Resink ken: "Angker land, ik voel bossen en heuvels hijgen", of deze regels: "Zijn deze heuvels niet mijn huid en is dit water niet mijn geest?" Ook Han Resink had een lijfbaboe, "Baboe Han" aan wie hij ook een gedicht heeft gewijd. Ook nu nog houd ik mij dagelijks in mijn werk met Indonesië bezig, en nog altijd krijgt elke droom, letterlijk **elke** droom, vroeg of laat een Indonesisch decor. Nú nog!

Mijn verhaal is een beetje te lang geworden, misschien, in ieder geval langer dan ik wilde, maar ik wilde u ook doen voelen hoe diep het bij mij zit, met die verbondenheid aan Indonesië.

Komen wij nu tot de zaak waar het vanavond om gaat, om het heimwee. Voel ik heimwee? Als heimwee een knagend verlangen is naar vroeger, naar een verloren wereld, een verlangen dat pijn doet, neen, dan heb ik geen heimwee. Ik zit hier al te lang in Nederland. Ik ben hier in Nederland geïntegreerd, overigens niet helemaal geassimileerd. Ik voel me toch altijd anders dan de Hollanders, ik voel dagelijks dat ik, ondanks mijn Europees uiterlijk, een "Indische jongen" ben. Aan mijn Europese vrienden kan ik alleen maar één kant van mijn gezicht laten zien. Het merkwaardige is, dat ik me dit juist hier in Holland meer dan ooit bewust ben geworden. Een "Indische jongen", maar geen Indonesiër! Ik leef in Holland en ik heb hier banden die mij na ruim twintig jaar aan dit land binden. Ik geloof niet dat ik nog in Indonesië zou willen wonen, al speel ik vaak met die gedachte. Zodra ik me alles indenk, verdwijnt dat verlangen. Er is trouwens geen plaats meer voor mij, dáár. Ik hoor daar sociaal niet thuis en cultureel slechts gedeeltelijk. Vooral cultureel behoor ik bij Europa.

Door mijn voortdurende aandacht voor alles wat met Indonesië te maken heeft, in mijn werk en in mijn schrijverij, ja zelfs in mijn kokerij, heb ik Indonesië verwerkt. **Ik draag het vanzelfsprekend met me mee,** als probleem ook, maar merkwaardig genoeg, is in dat gevoelscomplex het heimwee géén probleem voor me, of geen probleem meer.

Maar ben ik werkelijk helemaal vrij

(lees verder volgende pagina, 1e kolom)

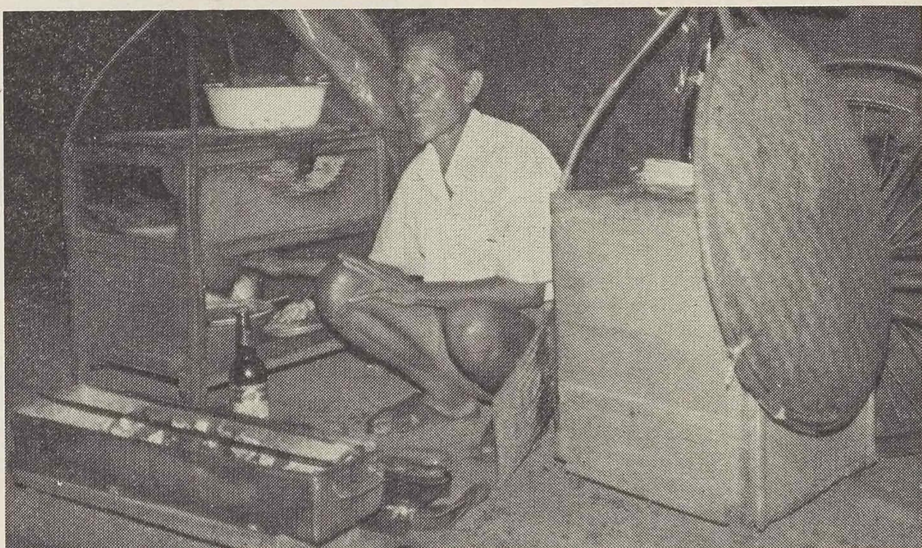
van heimwee? Neen, ik geloof toch niet helemaal. Nu ik de zeventig nader en niet meer zo tuk ben op reizen, zou ik alleen maar willen reizen om naar Indonesië te gaan, niet in een kudde, maar gewoon om bij vrienden of ouders van vrienden in de desa te kunnen logeren. Meer wil ik niet. En dit alles voor zover mijn gezondheid en mijn financiële situatie dit mogelijk maken. Goed, welke reserves ik ook heb, (niet alleen tegen het koloniale Indië, en ik heb die **altijd** gehad, ook toen iedereen daar nog anders over dacht en dat alles is me door vele Indische mensen toen niet in dank afgenomen!), maar ook tegen het nieuwe Indonesië (waar ik evenmin erg gelukkig mee ben), ik kan niet buiten Indonesië. Waarom niet? Omdat Indonesië een deel van mezelf is, omdat de natuur of mijn privégevoel of iets anders nu eenmaal sterker is dan elke leer, dan elke rationele overweging. Ik wil eindigen met een citaat uit het prachtige artikel van Mochtar Lubis in het laatste nummer van Bzzlletin van januari 1977. Ik ben tijdens zijn verblijf in Amsterdam vrij veel met hem omgegaan. Hij rijdt aan het stuur van zijn auto door de Lampongs. Hij heeft zijn moeder in Mandailing opgezocht. Hally, zijn vrouw zit naast hem, de kinderen zitten achterin. Het stortregent en het is donker, de weg is slecht, maar tezamen vormen zij met de kinderen een eenheid in het nachtelijke duister, een kleine wereld op zichzelf met Hally half-slapend aan zijn schouder. En dan schrijft Mochtar Lubis: "Ik voel mij ver weg van alles, van Sumatra, van Java, van Jakara, van al de enorme corrupties, van het onrecht gedaan van broeder tegen broeder, van de industriële maatschappijen die lucht, water en aarde met pollutie vergiftigen, van de hele wereld, maar tegelijkertijd voel ik mij zo dicht bij alles. Zo dicht bij Hally, bij mijn moeder, zover weg al in Mandailing, bij dit land, bij mijn volk."

Het klinkt misschien bijna onecht, maar zo ongeveer is het ook met mij gesteld, al ben ik geen Indonesiër en al is het mijn volk niet. Het is wèl mijn land, misschien zelfs meer dan Nederland. Ondanks alles: onherroepelijk er mee verbonden. Het heeft nu eenmaal bezit van mij genomen. Of ik bezit het. Het doet er niet toe. Indonesië is een deel van mijzelf. Misschien daarom: zonder heimwee.

ROB NIEUWENHUYS

Saté van Soen Tek

Laten we hem maar Soen Tek noemen. Hij verkoopt saté babi op een nog ongeschonden stukje trottoir van djalan Roda in Bogor.

Ik fotografeerde hem op een avond, omdat Soen Tek zijn delicatesse alleen 's avonds aanbiedt; zo van half zeven tot een uur of acht, half negen. Dan is hij uitverkocht en gaat naar huis. Want hij streeft beslist niet naar gestage omzetstijging en stilstand is voor hem beslist géén achteruitgang. Zijn recept is oud en beproefd. Er is in de loop der jaren niets aan veranderd, immers...... goed is goed! De klanten kunnen kiezen uit vette stukjes en minder vette, uit ati, usus of tjampuran. De finishing touch bestaat uit wat geraspte langkoeas en ketjap. Zo eenvoudig is dat, maar lekker-nja ...... van de bukan main!!

Zijn bedrijfsuitrusting is simpel en versleten door jarenlang gebruik. Geen kostbare elektrische grill met teflon-coating (dus zelfreinigend!), maar een doodsimpele pembakaran met gewone areng en de nimmer falende kipas. De tetampah is na reparatie weer goed voor vele jaren en slechts de rol plastic is een moderne voorzorg tegen de overvloedige regenhozen, die Bogor nog steeds biedt.

Neen, voor Soen Tek geen loodzware investeringen, die koste wat kost terugverdiend moeten worden en opzwepen tot steeds hogere produktie - en verkoopcijfers. Geen agressief penetreren op de afzetmarkt, geen zorgen over rentabiliteit en liquiditeit, geen keiharde business, maar daarom ook...... geen stress en geen hartinfarct!!

Soen Tek zoekt iedere avond op hetzelfde uur, zijn zelfde plaatsje op, installeert zich daar op zijn dooie gemak...... en wacht rustig af. Wie trek heeft in saté babi, weet hem heus wel te vinden.

Overdag sedia-t hij niet meer stokjes saté babi, dan hij uit ervaring weet kwijt te raken. De klanten komen vanzelf en Soen Tek heeft voor elk een praatje, een kwinkslag of een lach. En zo heeft hij, ondanks zijn schamel bestaan, plezier in het leven en is tevreden.

De bekende econoom Schumacher noemt dat "Small is beautifull" (en prijst dit beginsel zeer aan voor de economische ontwikkeling van de derde wereld-landen). Soen Tek zegt simpel "Asal tjukup sadja". In wezen bedoelen beiden hetzelfde.

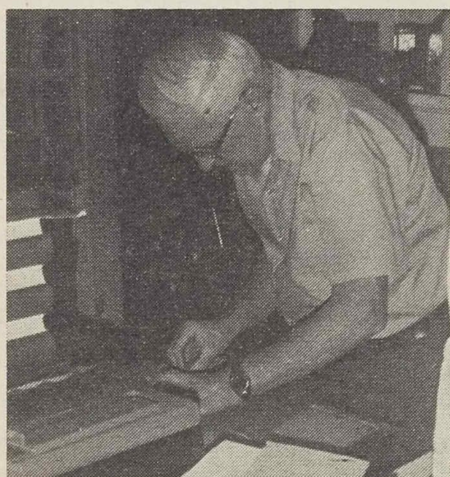
A.

TENTOONSTELLING BEELDHOUWWERKEN BOROBUDUR

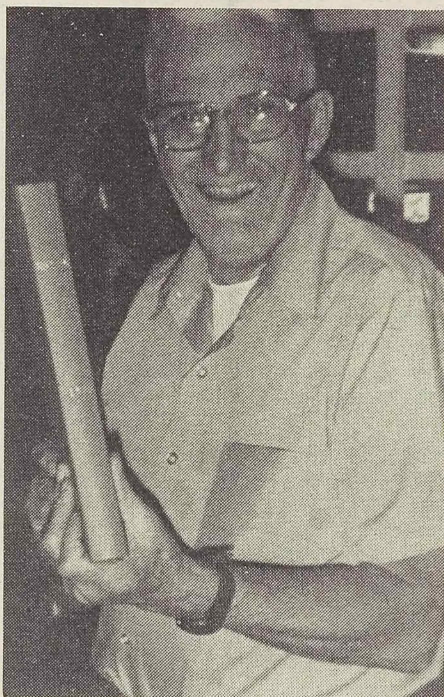
Van 20 april tot en met 3 juli 1977 zal in het Rijksmuseum te Amsterdam een tentoonstelling te zien zijn onder de titel "Borobudur- kunst en religie in het oude Java", bestaande uit 13 grote reliëfs en beeldhouwwerken uit de Borobudur en vele andere kunstwerken uit de Hindoe-Javaanse tijd. De tentoonstelling loopt van 28 januari t/m 3 april (dagelijks behalve op maandagen) in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel.

Mrs. Tonketonk en Earl E. Smith

De losse Tong Tongs stapelden zich jaar na jaar op, en ik besloot ze te laten inbinden. Dat was niet moeilijk, want Princeton is een Universiteitsstadje. Het is ook een elite Universiteitsstad, dat maakt alles erg duur, dus toen ik met een paar jaargangen bij de boekenman binnen stapte, had hij 't gauw bekeken.
Tuurlijk kon hij ze inbinden (wist hij zo, zonder kijken), 12 dollars per jaargang en over twee weken klaar. Hoe langer je moet wachten, hoe deftiger 't staat toch. Dank je wel, dacht ik, en stapte zo de moderne, kraakheldere binderij weer uit. Nou wat?
Toen kreeg ik 't adres van Smith. Een griebus, in een bedenkelijk buurtje, en nu dacht ik "o jee". Op een vieswitte deur, op de mailbox geplakt was een onooglijk kaartje: "Earl E. Smith - Bookbinder." Al. Ik duwde de deur open en wat ik toen zag! Ik voelde me meteen thuis. Ik stond in een grote kamer vol boeken, alles op elkaar gestapeld op tafels en op de vloer, losse, ingebonden, half ingebonden, een chaos van papieren. En toch scheen er een systeem in te zitten. Een groot zwart schoolbord hing aan de muur, beschreven met instructies die je amper lezen kon in 't halfdonker. Er was geen ziel te bekennen, wel zag ik een trapje dat naar een ander vertrek moest leiden. Ik bleef maar staan rond kijken een poosje toen er ineens boven aan 't trapje een blozend gezicht met een gulle lach verscheen. Dat was Earl Smith. Helemaal grijs en in tegenstelling tot zijn "broodwinning" zag hij er keurig uit. Ik 't trapje op en hem uitgelegd wat ik wilde. "Tonketonk?" zei Earl, "dat is grappig, ik heb van m'n leven heel wat ingebonden, maar nog nooit een Tonketonk." Hij ging erbij zitten en keek de blaadjes door. Ik keek wat meer rond. Ouwe machines van het begin van deze eeuw stonden overal maar raak, en toch "met systeem". Ik kon m'n ogen niet geloven. Bestond er nog zo'n soort boekbinderij? In 1970? Earl deed al 't

. . . Bindt liever de boeken zelf dan het over te laten aan een moderne machine . . .

Earl Smith met een keurig ingebonden jaargang van "Tonketonk": in groene omslag met jaartal en naam in goud op de rug.

werk met een leerling boekbinder, midden tussen al de boeken stonden twee grote potten lijm, compleet met kwasten. Earl vroeg honderduit. Waar kwam ik vandaan, waar gingen de verhalen in de Tong Tong over. Wat deed ik in Amerika? Zijn ogen waren groot van verbazing en belangstelling. Hij zou de Tong Tong voor me inbinden, don't worry, voor vier dollars (!!), en over drie dagen kun je ze oppikken. Voor de "deftigheid" hoefde ik hier niet te betalen. Hij zocht zorgvuldig naar een kleur groen die bij ons blaadje past, vertelde me enthousiast hoe hij 't allemaal zou doen, met jaartal en naam in goud op de ruggen, en ik wist dat m'n Tong Tongs in geen betere handen hadden kunnen vallen. Pèndèknja, toen ze klaar waren, waren ze onherkenbaar.
Nu elk jaar in januari, stap ik naar Earl toe. Mijn Tong Tongs "lopen van januari tot januari". Sinds 1970 duw ik Earl's vies-witte deur open, trapje op, Tong Tongs op tafel, en maak een praatje. Earl weet nu veel meer over Indonesië dan hij ooit dacht te weten. Elk jaar begroet hij me met zijn gulle lach, "aaah, Mrs. Tonketonk, is er alweer een jaar voorbij?" Gaat zitten, bladert op zijn gemak door de blaadjes, vraagt honderduit, en schudt zijn hoofd bij al de verhalen.
Earl is één van de weinigen die hart voor zijn vak heeft en niet alleen hart voor het geld. Hij heeft niet eens een telefoon, iets ondenkbaars in dit op business georiënteerde land. Hij heeft het druk om de doodeenvoudige reden dat hij een waar vakman is. Mensen die iets speciaals gedaan willen hebben komen met hun vaak kostbare boeken naar hem toe. Hij zegt dat hij liever zelf de boeken bindt dan het over te laten aan een moderne machine. Ik hoop nog heel wat jaren naar Earl Smith te kunnen stappen. De Tong Tong is bij hem in uitstekende handen en in het beste gezelschap. Deze laatste keer nam ik wat foto's van Earl, lach en al. Wie weet, vertelde ik hem, volgend jaar zie je 't misschien wel in de Tonketonk, of eerder. Ik zou er een aparte trip naar Earl best voor over hebben.

J.L.

FAMILIEVERENIGING BURGEMEESTRE

Van de familievereniging Burgemeestre ontvingen wij dezer dagen het eerste mededelingenorgaan, waarin naast de Satuten en het Huishoudelijk Reglement, een genealogie van het geslacht Burgemeestre is opgenomen. Het hoofddoel van de vereniging is het samenstellen van een genealogie van de familie. De beschikbare gegevens zijn nog verre van compleet.
Over de oorsprong van de familie Burgemeestre werd in Tong Tong van 1 oct. 1976 reeds een en ander verteld. Een geslaagde familie-bijeenkomst werd op zaterdag 27 november 1976 in de zalen van het Institute of Social Studies in Den Haag, gehouden. Deze bijeenkomst resulteerde in de oprichting van de familievereniging Burgemeestre.
Op zaterdag 23 april a.s. zal de Algemene Ledenvergadering worden gehouden, wederom in één der zalen van het Institute of Social Studies in het Paleis Noordeinde te Den Haag. Dit zal tevens de jaarlijkse familiedag zijn. Voor mededelingen hierover kan men zich wenden tot: A. N. Burgemeestre, Tortellaan 21, Den Haag.
Aanmelding voor het lidmaatschap van de Familievereniging kan geschieden bij:
A. N. Burgemeestre, Tortellaan 21, Den Haag, tel. 070 - 68 05 90.
M. Th. Burgemeestre, Wezelrade 135 C, Den Haag, tel. 070 - 67 80 73.

INDISCHE "ENGELANDVAARDERS"

Vele ontsnappingen uit Nederlands Indië naar vrij gebied.

Het hiernevens geciteerde boek richt zich - met een dood enkele uitzondering - geheel op de ontsnappingen in Europa. Deze opmerking houdt geenszins een verwijt in; het blijft een prijzenswaardig initiatief de lotgevallen van deze categorie te onderzoeken en vast te leggen. Echter: zoals Nederland tallozen gekend heeft, die, - individueel of in groepjes - uit het bezette gebied ontsnapten om als Engelandvaarder de overkant van de Noordzee te bereiken, zijn er ook vanuit Nederlands Indië een groot aantal pogingen gedaan om de vrijheid te krijgen of te behouden. De "Indische Engeland-vaarders" hadden het daarbij door klimaat, bevolking, afstanden en de primitieve hulpmiddelen waarop zij waren aangewezen, zo mogelijk nog moeilijker dan hun Europese collega's. Jammer genoeg zijn hun wederwaardigheden nauwelijks bekend. Op zichzelf niet zo verbazingwekkend, de geschiedenis van Nederlands Indië heeft zich nooit kunnen verheugen in de diepgaande belangstelling van het Nederlandse volk.
Dit is een greep uit vele belevenissen: het verhaal van zes man, aan wie het na een maand rondzwerven lukte, om van de Kleine Soenda eilanden naar Australië te ontkomen.

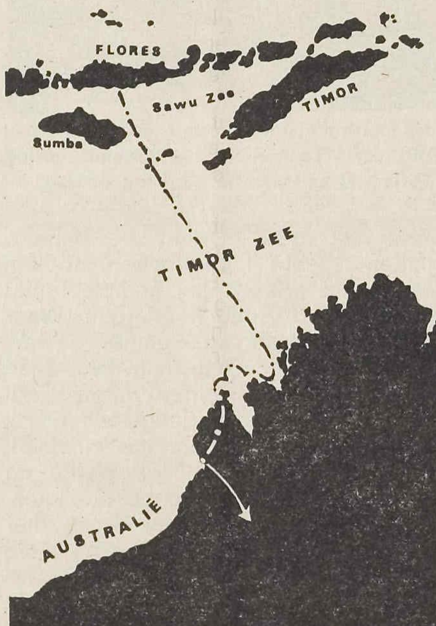
Frank Visser, DE SCHAKEL, Geschiedenis van de Engelandvaarders (A. M. C. Stok, Zuid-Hollandse Uitgeversmij B.V., Baarn 1976): "Wat moeten we verstaan onder een "Engelandvaarder"? In een definitie uitgedrukt: iemand die tijdens de Tweede Wereldoorlog tegen de wil van de vijand uitweek van zijn/haar door de vijand bezette land naar geallieerd gebied, met het oogmerk zich in dienst te willen stellen van de geallieerde strijdkrachten voor de verdere duur van de wereldoorlog. . . ."

Timor, 1 maart 1942

Veel was er veranderd in de tweede helft van februari op dit eiland. De Japanners waren geland bij Koepang (Nederlands Timor) en bij Dilly in het Portugese deel. Na een paar dagen hadden zij de zwakke geallieerde strijdkrachten onder de voet gelopen. Restanten van de Koepang en Dilly bezetting kwamen eind februari in Atamboea aan, dat nog vrij van vijand was. De situatie in Atamboea werd critiek geacht. De Australische en Nederlandse commandanten gingen over tot verspreiding van de overblijvende troepen en hadden o.a. toestemming gegeven om naar de nog niet bezette gebieden uit te wijken.
Op 1 maart 1942 besluiten officier van gezondheid 2e klasse H. Neeb, 1e luitenant infanterie J. C. L. Stoll met sergeanten J. de Maar (een dienstplichtig onderofficier uit Zuid-Afrika) en F. H. Meyer, een kans te wagen en te proberen Java te bereiken. Het algemene idee is: oversteken naar een der andere Soenda eilanden en zich vervolgens in westelijke richting naar Java toewerken. De haven noord van Atamboea (Atapoepoe) vinden zij te gevaarlijk en zij willen vertrekken van Wini, een plaatsje aan de noordkust, onmiddellijk oost van de Portugese enclave Ocussi.

Van motorfiets via paard naar prauw

In de middag van 1 maart proppen zij zich met zijn vieren in een motor met zijspan en rijden de hoofdweg Atamboea-Koepang af. De bedoeling is zover mogelijk doorrijden en Kefannanu halen, vanwaar een pad in noordelijke richting naar Wini loopt. Een paar dagen tevoren is de vijand al in de buurt van Kefannanu gesignaleerd en het blijft zeer de vraag of deze plaats nog vrij van vijand zal zijn. Om vijf uur 's middags ligt de 80 km van Atamboea achter de rug en rijdt de groep Kefannanu binnen. Dit stadje, anders

1 cm. = 200 km.
Bovenstaande kaart geeft de route aan over zee van Flores naar Australië, die door de zes Indische "Engelandvaarders" in een vissersboot werd afgelegd.

een dromerig oord in de bergen, op 400 meter boven zeeniveau, ziet er nu heel wat minder vriendelijk uit. De lome rust is verdwenen en drommen Timorezen vluchten voor hen uit door de straten, een veeg teken. De kleine groep bemerkt evenwel niets van de vijand en slaat het pad naar Wini in. Na vijf km, eindigt de rit, slecht wegdek en vernielde bruggen maken een verder rijden onmogelijk. De motor wordt onklaar gemaakt, tegen ruil van een paar uitrustingsstukken huurt men in een kampong een paar draagpaarden, waarna de tocht lopend wordt voortgezet. De volgende avond vertrekt het gezelschap per prauw naar het eiland Alor, waar het op 4 maart aankomt.

Via de kleine Soenda eilanden, doel Java

Met steun van de kleine Nederlandse posten, bestuursambtenaren en missie komen zij op 10 maart in Badjawa (eiland Flores) aan. Een reis zonder veel moeilijkheden overigens, want behalve Timor en Bali zijn de eilanden in deze periode nog niet door Japan bezet. Ondertussen is de groep aangegroeid tot zes man. In Endeh (Flores) hebben reserve 2e luitenant H. P. van den Dool en militie-sergeant C. E. Kroese (KPM agent te Endeh) zich bij de ploeg aangesloten. De bezetting van Bali (19 februari 1942) betekent een lelijke streep door de rekening. De vraag wordt nu, wat te doen: langs Bali glippen en toch naar Java, of daarvan afzien en de reis naar Australië beginnen. Diezelfde avond wordt een radio uitzending opgevangen die het antwoord geeft. Java blijkt een afgedane zaak, resteert alleen de mogelijkheid Australië.

Java gecapituleerd, dan naar Australië

De daarop volgende dagen lukt het een Australische vissersboot, de "Princess Mary" aan de noordkust bij Reo te bemachtigen. De boot wordt naar de zuidkust van Flores, bij Aimere gebracht en voor de reis gereedgemaakt. De bemanning - een Australiër en een paar Idonesiërs - belooft aanvankelijk voor de navigatie te zorgen, maar laat het voor de vertrekdatum afweten. Het zestal moet het tenslotte maar zelf opknappen. Ervaring: Neeb en de Maar hebben wel eens op de Kaag gezeild; de Maar weet alles van auto motoren en zal dus ook wel met scheepsmotoren kunnen omgaan.

Zeven honderd mijl onbekende zee in het vooruitzicht

Uitgeleide gedaan door mevr. Neeb, mevrouw Van Mastrigt (kapitein A. L. van Mastrigt en Neeb behoorden eerst tot het garnizoen op Flores en waren januari 1942 naar Koepang overgeplaatst, de gezinnen bleven achter) en controleur BB Bethbeder, begon op 21 maart de lange tocht. Ieder lid van de bemanning had een militair zakkompas - het bekende kompas Bé-

zard - aan boord bevond zich een geïmproviseerde kaart en een log. Deze uitrusting, met de wetenschap dat Australië nogal groot is en bij een redelijke zuid-zuidoost koers niet kan worden gemist, geeft voldoende reden tot optimisme. Men denkt ongeveer bij Broome de kust van Australië te kunnen bereiken.

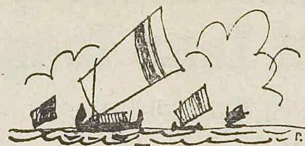
Windstilte, storm en altijd pompen

Bij het passeren van het eiland Soemba begint de oude (gloeikop) motor zich van zijn minder aangename kant te laten zien, de pakkingen slaan door. De dag na het vertrek, windstilte! De Maar vernieuwt de pakkingen, iets wat hij niet voor de laatste maal zal doen en een paar uur gaat het op motorkracht vooruit tot het wrakke geheel het opnieuw begeeft en het dobberen weer begint.

De volgende dag - 23 maart - komt gelukkig wat wind opzetten, die aangroeit tot een stevige bries. Soemba ligt nu ver achter de reizigers, zeilend maakt de boot een behoorlijke snelheid en de stemming stijgt. Voor een paar dagen zijn het de laatste vrolijke uren, want de wind wakkert aan tot een stevige storm die twee dagen aanhoudt en o.a. het grootzeil voorgoed onbruikbaar maakt. Behalve de Maar en Stoll is het hele gezelschap te ziek om veel belangstelling voor de omgeving te hebben. Ziek of niet ziek, gewerkt moet er worden. Iedereen op zijn beurt aan de handpomp, geen aangenaam werkje op het slingerende en stampende scheepje. Elke golf kan het eind van de tocht betekenen en telkens weer is het een opluchting als de notedop de volgende muur van water haalt. Na het donker worden, verhoogt het spookachtig lichten van de zee de algemene Tolkieneste sfeer. Eten koken - voor zover er behoefte aan voedsel bestaat - is niet mogelijk, van enige rust geen sprake. Pompen en vasthouden om niet overboord te gaan. Neeb noteert: "Over deze huizenhoge golven hadden we alleen maar in onze jongensboeken gelezen". De 25ste maart zakt de storm af en kan het middenzeil weer worden gehesen. De Maar repareert voor de zoveelste maal de motor en als de wind wat gaat liggen kan de motor weer worden aangeslagen. De zware deining blijft echter aanhouden en van rust komt nog niets. De uren worden gevuld met motor repareren, water pompen en -met de hand - luchtpompen voor het starten van de motor. Op 27 maart drijft het vaartuigje op een onmerkbaar zuchtje voort. Om zolang mogelijk met de reserve pakkingen te kunnen doen laat men de motor op halve kracht draaien en de Maar kan even uitblazen.

Cock-eyes en riffen

Met een snelheid van 3 à 4 knopen gaat het voorwaarts. In de middag van 28 maart komt een zware bui opzetten en binnen een paar minuten zit het stel in een cock-eye, een hevige, kortdurende storm, die in dit jaargetijde langs de noordkust van Australië dikwijls voorkomt.

De dag daarna ziet Stoll als eerste, onder grote vreugde land. Een plezier van korte duur, het is alleen maar een van de talrijke kleine eilandjes die voor de kust van Australië liggen. Op goed geluk stuurt men langs de schuimende riffen. Een roekeloosheid geboren uit onkunde, want even later loopt de boot vast op een grindplaat. Later blijkt dat men in Collier Bay is aangekomen. Met enige moeite komt men weer los en probeert zo snel mogelijk de open zee te bereiken. De avond begint te vallen en verder op in de baai is het een en al rif, branding en schuim. Tegen donker komt men in open water om kort daarop muurvast op een rif te lopen. Niets beterwetend gaat het anker omlaag, in de hoop met de komende vloed weer los te raken. Dat gebeurt en sneller dan verwacht. Uit het westen komt een cock-eye aansuizen, de aanwervelende wind stuwt het water voor zich uit en plotseling is het schip los. Na een spannende nacht op dit kwalijke stukje water landen Neeb en de zijnen op een klein eilandje (Cacatoo Island) waar zij een paar huisjes hebben ontdekt.

Een zeil !

Het eiland blijkt een verlaten vestiging van de Australian Steel & Iron Corporation te zijn. De groep besluit hier een dag te blijven om de nodige reparaties te kunnen uitvoeren en wat op verhaal te komen. De 31ste maart zien zij een zeilschip om een der eilanden in het noorden op zich afkomen. De logger wordt gepraaid en biedt aan voor hen uit naar een of andere bewoonde plaats te zeilen. Met de meeste spoed worden de zeilen gehesen en gaat het achter de "Blanche" aan. Die avond gaan ze bij een eilandje voor anker. Ook de Australische bemanning van de "Blanche"-Chris Hunter, "Ginger" en drie inboorlingen - vinden het te gevaarlijk om bij nacht door dit onbetrouwbare water te varen. Pas nu realiseren de "Dutchies" zich, hoeveel geluk zij hebben gehad: eb- en vloedverschillen van meer dan twaalf meter, getijstromen van tien mijl per uur, draaikolken, riffen, cock-eye en hilly-willy stormen.

Cape Levêque, 2 april

Met hulp van de Australische vissers - Chris Hunter nam het roer van de "Prinses Mary" over - bereikt de groep in de ochtend van 2 april de vuurtoren van Cape Leveque., de reis is ten einde. Neeb: "Genoten van de rust, het zoetwaterbad en de watermeloenen. 's Avonds zongen we gezamenlijk het hoogste lied, terwijl we vanaf een der duinen over de zee en zijn ongure riffen heenkeken. Een donkere lucht in het oosten kondigde de komst van een hilly-willy aan. Wij waren er doorheen en stonden op vaste bodem."

Broome, 5 tot 9 april

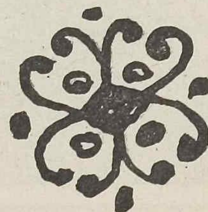
Op 5 april arriveert de groep in Broome, waar ze in het hospitaal worden ondergebracht. Tijdens dit verblijf bezoekt men de plaats waar zich een paar weken eerder het Broome drama heeft afgespeeld. Zoals men weet werden hier een aantal watervliegtuigen met evacué's van Java door Japanse vliegtuigen vernietigd, waarbij velen het leven verloren. Neeb, staande bij de wrakken: "......een aangrijpend en luguber grafmonument."

Voor Stoll een van zijn laatste reizen.

De ontsnapping uit Timor was voor luitenant Stoll een van zijn laatste reizen. Op 1 december 1942 bevond hij zich met het aflossingsdetachement voor de Nederlandse guerilla's op Timor, aan boord van het Australische korvet "Armidale". Het korvet werd door Japanse luchtaanvallen vernietigd. Stoll met nagenoeg zijn hele detachement van 61 man, vond de dood. Slechts drie Indonesische militairen werden gered.

J. J. NORTIER

Wij zijn de geachte inzender dankbaar voor zijn bijdrage over een vrijwel onbekend aspect van de bezetting. Het zeker niet minder interessante reisverhaal van Cor van der Star (gewezen marine-adjudant van Van Mook) de KNIL-officier Van der Veen en de handelsman Stokhuyzen die gedrieën in een plezierjacht van Pasar Ikan (!) ontsnapten naar Madagaskar zouden wij ook graag publiceren, als wij maar wisten waar het te vinden is. Kan één van onze lezers ons helpen? (Red. TT.)

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
's ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 Giro 6685

HOLWERDA REIZEN B.V.
organiseert in samenwerking met de
STICHTING DE NIEUWE BRUG en SINGAPORE AIRLINES een

filmavond

op zaterdag 26 februari a.s. in de **Houtrust-Rotonde** in **Den Haag.** Aanvang 20.00 uur. Men wordt verzocht reeds om 19.30 aanwezig te zijn. Toegang gratis. Kaarten af te halen bij: Holwerda Reizen, Loosduinsekade 497, Den Haag, ma. t/m vrijdag van 10 tot 18 uur. Entree alleen op vertoon van uitnodigingskaart.

PROGRAMMA:
20 t/m 22 uur vertoning van films over SINGAPORE en INDONESIË (in kleur/m. geluid). Na de film, gezellige avond met dansen op muziek van 'n bekend orkest, tot diep in de nacht . . . Als hoogtepunt: BINGO met zéér bijzondere prijzen . . . . Voor de liefhebbers is ook de INDISCHE KEUKEN aanwezig.

Abonnees Amerika attentie !

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is voortaan: Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

CORRESPONDENTIE
KERKHOF SOLO

Zij die willen corresponderen betreffende het kerkhof "Memento Mori" te Solo (zie T.T. no. 12) kunnen zich wenden tot:

**De Heer D. J. Vredeveld,
p/a Libra International Transport,
Jalan Sl. Riyadi 164,
P.O. Box 64,
Solo, Indonesia.**

VINCENT MAHIEU

CUK

TERJEMAHAN
H.B. JASSIN

PENERBIT DJAMBATAN

NU OOK IN DE BAHASA !

Een uitstekende vertaling van Vincent Mahieu's bekende verhalenbundel "Tjoek".
Thans ook verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong.

***f* 9,90 + *f* 1,70 porto.**

Een zeer goede oefening voor Uw kennis van de Bahasa !

BETAAL PER GIRO. NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO GEMAKKELIJKER !

KLAMBOES, KLEWANGS, KLAPPERBOMEN

Indië gewonnen en verloren
PIERRE HEIJBOER

Een boeiend kijk- en leesboek
over ons kleurrijk koloniaal verleden.

U
boek

Omvang: 184 pagina's
Formaat: 22,5 x 29,5 cm
Prijs: tot 1 april 1977 ***f* 19,50** daarna *f* 27,50

Verkrijgbaar in de boekhandel.

DEN HAAN — HAARLEM

ISBN 90 228 3918 4

WIE ?
WAT ?
WAAR ?
WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- Opsporing of informatie over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

REÜNIE H.B.S./A.M.S. MALANG
Oud-docenten en -leerlingen èn vrienden houden op zaterdag 16 april 1977 te Amsterdam hun 8e reünie. Opgave bij: de secretaris van het reüniecomité Tavenu, E. F. Meerdink, Junolaan 6, Dordrecht.

Door het Amerikaanse Rode Kruis werd ons gevraagd ivm. een erfeniskwestie op te sporen:
Alphonso J. Wetzel of afstammelingen van hem. In de 2e wereldoorlog woonde hij 9, Jalan Besar, Singapore en in Palembang. Voor verdere informatie: Hoofdbestuur Nederlandse Rode Kruis, Informatiebureau, Prinsessegracht 27, Den Haag, tel. 070 - 46 95 95, toestel 316/317 of 330.

Opsporing verzocht van Mevr. Ling-van Delden, vroedvrouw, gewoond hebbende in Bandung, Djalan Tjihampelas, door collega mevr. Tan Tjan Li, Gambiadreef 213, Utrecht.

Opsporing verzocht! Wie kan ons mededelen of mijn broer, Jacob Makkinje, KNIL-officier, gevangen genomen door de Jap maar weer ontsnapt na het doden van die Jap in een vuurgevecht, nog in leven is! Zijn signalement is: Lengte ca. 1.88 meter, fors postuur, bruine ogen, blauw/zwart haar zeer kort geknipt, rechterarm, vanaf zijn bovenarm tot zijn pols getatoeëerd, voorstellende een Kris, hij is karate-expert, meester op alle wapens, en heeft drie lidtekens van schotwonden, in zijn rechter schouder van voren, tussen zijn schouderbladen, en in zijn buik, vlak onder zijn navel. Hij is het laatst gezien in de omgeving van Bandoeng ca. 6 maanden voor het eind van de oorlog. Mededelingen en gegevens gaarne richten aan: Familie J. Makkinje-van Krimpen, Verzetslaan 132, Doetinchem (GLD).

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.